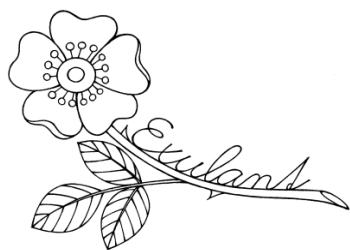

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 52 (2/2021)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

úvodem mi dovoluji znovu připomenout, že **setkání reemigrantů a jejich přátel, konané tradičně koncem srpna v Trpístech, se ani letos ještě konat nebude.** Doufáme, že v příštím roce se snad naše spolková činnost bude moci konat tak, jak jsme byli zvyklí. V každém případě si poznamenejte, že v sobotu 5. 2. 2022 se bude v Žacléři konat již XIV. ročník Memoriálu J.A. Komenského. Rádi bychom na Růžovém paloučku v Žacléři, v blízkosti současného obnoveného památníku Komenského, instalovali pamětní desku věnovanou potomkům pobělohorských exulantů, kteří se po 1. a 2. světové válce vrátili do „země otců“. Jednání s příslušnými úřady byly letos zahájeny.

Toto druhé letošní číslo věstníku se jako obvykle snaží připomenout výročí letošního roku a další články jsou věnovány historické paměti spojené s českou reformací a odkazem pobělohorských exulantů. Doufám, že Vás něco zaujme.

Jan Bistranin

JINÁ DOBA

Mnoho lidí říká, že je jiná doba, než byla před koronavirovou pandemií a že i po jejím skončení bude leccos jiné, než bylo před ní. Vždyť zasáhla prakticky celý svět. Strach z přítomnosti i budoucnosti, nebezpečí infekce a nejednou i smrti, nedůvěra, omezení kontaktů, pocit bezmocnosti a osamělosti, společenské napětí a další negativní jevy, to vše ovládlo současnou společnost. Onemocní a umírají ateisté i lidé věřící. I politici, bohatí, faráři a kazatelé. Mnozí ztratili své

známé, blízké i nejbližší. Řada lidí se nemohla zúčastnit ani pohřbu svých přátel. Další přišli o zaměstnání. A jiní byli, jsou a budou přetížení. Kdo je vinen? Kdo nesplnil své povinnosti? Kdo včas nezasáhl? Kdo včas nevaroval? Proč jsme nebyli na možnost pandemie připraveni? Proč nebyly dostatečné zásoby roušek, respirátorů, dezinfekce? Proč vážně vakcinace? Nebo jde o Boží trest, protože se rozmáhá hřích všeho druhu? Proč? Proč? Proč – jaká je příčina? Proč to Bůh dopustil na všechny – i na věřící? Je to spravedlivé? (Co nás opravňuje cokoliv Bohu vytýkat?) Je mnoho oněch nezodpovězených „proč“ a na řadu z nich odpověď nedostaneme. Nejednou jsou ona „proč“ dokonce neúčelná, zbytečná či nepatřičná. Raději bychom si měli přiznat, že člověk není tak veliký a silný, aby na vše stačil, a že i nepatrný, pouhým okem neviditelný virus dokáže pokorit pýchu lidstva. Skončíme však už s dlouhým, a přesto neúplným výčtem toho, co je negativní a vede jen k pesimismu a rezignaci. Uvědomme si také to, že naši předkové zažili mnohem těžší situace.

Otázky typu „proč“ nás mohou vést k dvěma typům hledání odpovědí: „kvůli čemu se to a ono stalo“ nebo „může to či ono být účelné nebo k něčemu užitečné“? Pomiňme dnes ten první typ hledání odpovědí a pokusme se zastavit u toho druhého. Jako východisko si připomeňme nejdříve několik biblických textů. Pokud máte Biblii, prosím, přečtěte si je v širší souvislosti podle dále uvedených odkazů. Vypisování celých oddílů by zabralo příliš mnoho místa. Zde jsou uvedeny jen stručné úryvky. Začneme citátem z počátku Ježíšovy činnosti: *Naplnil se čas a přiblížilo*

se království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu (Mk 1,15). Obráťte se k Bohu, na Boží cestu a přijměte pro sebe dobrou, optimistickou zprávu. Uvěřte jí. Zaříd'te se podle toho. Tak bychom mohli stručně parafrázovat tento základní Ježíšův program pro lidstvo. Vždyť v tom je východisko pro lepší budoucnost. Platí to pro všechny. A jestliže se někomu přihodí něco zlého, nemusí to být jen proto, že je horší než ostatní. Ježíš Kristus to vysvětluje na dvou konkrétních tragických událostech, jak o tom čteme v Lk 13,1-5. Ti, kteří zemřeli nešťastnou náhodou ani ti, kteří byli zavražděni, nebyli horší než ostatní. Pán Ježíš to uzavírá takto: *Nebudete-li činit pokání, všichni podobně zahynete*. Pokání je první důležitý krok a je výzvou pro všechny. Je to ten správný začátek. Pak následuje uvěření dobré zprávy, která přináší řešení. Nabídka Boží milosti je tu pro každého, protože *všichni zhřešili a jsou daleko od Boží slávy; jsou ospravedlňováni zadarmo jeho milostí vykopením v Kristu Ježíši* (čti Ř 3,21-26). To je dobrá zpráva. Šance pro každého. Záleží na nás, co s ní uděláme.

Koronavirová pandemie způsobila smrt milionů lidí a přinesla s sebou tolik negativních jevů! I v České republice se tím znatelně zkrátil průměrný lidský věk, i když až do této pandemie se prodlužoval. Pán Bůh neslibuje lidem nekonečné prodlužování pozemského života. Izrael však dostal v přikázání Desatera zaslíbení: *Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh* (2M 20,12). Na toto přikázání nás odkazuje několikrát i Nový zákon (čti Mt 15,4-8; Mk 7,8-13; Ef 6,1-4). To není Boží řád jen pro starověké Izraelce, ale i pro současnou společnost. Jednáme podle toho? Nezavíňují často dospělí to, že jejich děti k nim úctu nemají? Jak to je s úctou dospělých dětí vůči starým rodičům? A kolik dětí nevyrostá společně se svým otcem a matkou kvůli rozvodům, cizoložství, věznění jednoho nebo obou rodičů atd! A co snaha nahradit pojmy otec a matka pojmy rodič 1 a rodič 2? Kéž by nám koronavirus připomenul, co je správné.

Umírající a zemřelí na koronavirus nám připomínají, že nejsme pány svého života.

Na záchranu životů a ukončení pandemie státy vynakládají ohromné prostředky. Umírají nejen chudí a staří, ale i lidé bohatí a v plné síle. Není pandemie příležitostí k tomu, aby se člověk zastavil a začal uvažovat o svém životě jinak? Ti, kteří věří v Ježíše Krista jako svého Spasitele, se nemusí smrti bát, protože vědí, že jejich pozemský život je pomíjející, ale že skrze Ježíše Krista mají život věčný – život nové kvality. Apoštol Pavel tomuto tématu věnuje celou 15. kapitolu 1. listu Korintským.

Asi před 40 lety, když jsem pracoval v Strojní a traktorové stanici, v poměrně krátkém období zemřelo několik zaměstnanců. Po jednom pohřbu mi jeden z mých kolegů řekl asi toto: „Víš, v takovýchto chvílích musí člověk přemýšlet o životě a smrti. Každý něčemu věří. Já věřím, že Bůh a věčný život není. Ale ta tvá víra je v takovýchto situacích lepší.“ Apoštol Pavel vyznává: *Život, to je pro mne Kristus, a smrt je pro mne zisk. ... Toužím odejít a být s Kristem, ... ale zůstat v tomto těle je zase potřebnější pro vás* (Fp 1,21n).

Nejen tato pandemie, ale mnoho dalších situací i rozmáhající se rozmanité nepravosti nás upozorňují na to, že je čas, aby se církev obecně probudila a zůstávala bdělá, a to navzdory tomu, že lidstvo jako celek nečiní pokání, i když se cítí ohroženo. Není to dávno, co si mnozí kladli otázku, zda lidstvo přežije rok 2000. Přežilo. Teď tu jsou další hrozby, kterých se lidstvo děsí. Kdy skončí tato pandemie? Kdy přijde další vlna a jaká? Jsou UFO a co chtějí? Hrozí kolize s vesmírnými tělesy? Neselžou bezpečnostní technické systémy nebo nezpůsobí hackeri světovou katastrofu? Co zhoršující se znečištění prostředí? Co klimatické změny zaviněné člověkem a jejich následky? To jsou další „proč“. Necht' to vše jsou pro nás nejen znamení blížícího se konce, ale zejména to je pobídka k věrnějšímu přimknutí se k Pánu Ježíši Kristu a z toho vyplývající zdravé aktivity. Mohli bychom jistě pokračovat dál. Přemýšlejme nad naším životem a přijmejme každý den jako příležitost a dar z Boží ruky.

Radujte se v Pánu vždycky, znovu říkám, radujte se! Vaše mírnost ať je známa všem lidem. Pán je blízko. Netrapte se žádnou starostí, ale v každé modlitbě a prosbě děkujte a předkládejte své žádosti Bohu. A pokoj Boží, převyšující každé pomyšlení, bude střežit vaše srdce i mysl v Kristu Ježíši (Fp 4, 4-7).

Dobroslav Stehlik

MANŽELÉ JELÍNKOVI OBDRŽELI POLSKÉ VYZNAMENÁNÍ

Polský prezident Andrzej Duda udělil 2. června medaili Virtus et Fraternitas evangelickému faráři Janu Jelínkovi a jeho manželce Anně. Ocenil tak in memoriam jejich hrdinské nasazení během druhé světové války.

„Je to symbolický moment, ve kterém děkujeme těm, kteří dokázali ukázat své bratrství v nejtěžších dobách. Bez ohledu na svou národnost vnímali lidskost a projevovali lásku k bližnímu,“ zdůvodnila polská prezidentská kancelář.

O evangelickém faráři Janu Jelínkovi, potomku pobělohorských exulantů, rodákovi ze Zelova a faráři českých evangelíků v Kupičově na Volyni, nositeli řádu T.G. Masaryka, se hovoří jako o „českém Schindlerovi“. Se svou ženou během války zachránil desítky lidí – často takových, kteří jinak stáli na opačných stranách fronty.

„Pro mne je Bůh všechno, moje vlast a čest. Já se můžu před Pánem Bohem postavit, že jsem od žádného nic nechtěl, a kde jsem mohl pomoci, pomohl. A dovedl jsem si získat i nepřátele; někteří z nich, když přišli ke mně, odcházeli už jako přátelé,“ vzpomínal farář Jan Jelínek.

Spolek EXULANT v roce 2019 odhalil manželům Jelínkovým pamětní desku na evangelickém kostele v Oráčově, o jehož obnovu se významně zasloužili. Jsme rádi, že jejich odvážná víra a z ní plynoucí činy byly (i když se značným zpožděním) oceněny i státními představiteli České a Polské republiky.

Jan Bistranin

STAROMĚSTSKÁ EXEKUCE 1621

Příčiny

Po smrti krále Ludvíka Jagellonského (29. 8. 1526) se o českou korunu přihlásil rakouský arcivévoda Ferdinand. Opíral se přitom o dědické nároky své manželky Anny, sestry bezdětného Ludvíka. Česká šlechta jeho dědický nárok odmítla s tím, že výběr panovníka náleží zemskému sněmu. Když mu uvedenou podmínku nepomohl obejít ani jeho bratr, císař Karel V., arcivévoda se podvolil. Mimořádný zemský sněm jej pak po slibu, že získá prostředky do státní pokladny, bude dodržovat Kompaktáta, respektovat svobody českých stavů a přenesl své sídlo do Prahy, 23. 10. 1526 zvolil za krále. Ze svých slibů **Ferdinand I.** nesplnil téměř nic. Dvacet let po jeho zvolení došlo k prvnímu protihabsburskému povstání. Spočívalo v tom, že české stavy odmítly poslat vojenskou hotovost proti protestantským říšským knížatům. Po katolickém vítězství nad evangelickým Šmalkaldským spolkem v bitvě u Mühlberka (24. 4. 1547) Ferdinand I. odbojnou šlechtu a města potrestal výrazným omezením hospodářské a politické moci. Rok po uzavření Augšpurského míru (25. 9. 1555), umožňujícího vlastníku území rozhodovat o náboženství jeho obyvatel, pozval do země Jezuitský řád s pověřením pracovat na její rekatolizaci.

Roku 1564 vystřídal na trůnu svého zemřelého otce **Maxmilián II.** Ten, ovlivněný humanismem, v mládí zneklidňoval habsburský dům sympatiemi vůči nekatolíkům. Proto musel před svou korunovací složit přísahu věrnosti katolické církvi. Jeho vazbu ke katolictví posílila i svatba se sestřenicí Marií, dcerou císaře Karla V. Za Maxmiliánovy vlády se podařilo českým stavům dosáhnout nahrazení Kompaktát ekumenicky mnohem širší Českou konfesí (1575). Ta zaručovala svobodu vyznání nejen utrakvistům, ale i luteránům a Jednotě bratrské. Maxmilián II. Českou konfesi sice nepodepsal, ale slíbil stavům, že ji bude dodržovat. Český sněm na oplátku potvrdil jeho syna Rudolfa za následníka trůnu. Dva týdny po Rudolfově

korunovaci (22. 9. 1575) Maxmilián vydal mandát zakazující Českou konfesi tisknout. Rok na to zemřel.

Rudolf II. se ujal vlády 12. 10. 1576. Roku 1583 přesídlil z Vídně do Prahy. V důraznější rekatolizaci země mu bránila finanční závislost na českých stavech. Omezil se proto na dosazování katolíků do významných státních úřadů a roku 1602 obnovil na nátlak katolické šlechty platnost Svatojakubského mandátu. Ten stavěl Jednotu bratrskou mimo zákon. Rudolfův horšící se psychický stav dovedl habsburský dům k tajné dohodě (1606), podle níž měl Rudolf na královském trůnu vystřídat jeho bratr Matyáš. Ten získal pod slibem zachování náboženských svobod na svou stranu uherskou i moravskou šlechtu a roku 1608 vytáhl s její pomocí na Prahu. K boji nedošlo. Podle uzavřené mírové dohody zvané Libeňský mír, Matyášovi připadla Morava, Rakousko a Uhry. Rudolfovi, na jehož stranu se postavily české stavy, zbyly Čechy, Lužice a Slezsko. Zemský sněm Rudolfa vzápětí vyzval ke garantování náboženských svobod deklarovaných Českou konfesi. Když to odmítl, zvolil sněm 30 direktorů (z každého stavu deset), kteří převzali vládu v zemi. Dva týdny nato Rudolf II. žádost sněmu splnil a 9. července 1609 podepsal zásadní deklaraci o náboženské svobodě nazvanou „Rudolfův majestát“. Nejdůležitější ustanovení Majestátu říká, že všichni, včetně poddaných, mohou vykonávat „náboženství své pod obojí volně a svobodně beze všech překážek“. V domnění, že tím podepře svou otřesenou moc, pozval Rudolf brzo nato do země vojsko svého bratrance, pasovského biskupa Leopolda. To obsadilo jih Čech a částečně i Prahu. Po jeho vypuzení stavovskými i Matyášovými jednotkami, donutil zemský sněm na jaře 1611 Rudolfa abdikovat.

Císařem sice formálně zůstal až do své smrti 20. 1. 1612, českým králem však zemský sněm zvolil 2. 4. 1611 jeho bratra **Matyáše II.** Ten k nevoli stavů přesídlil se svým dvorem do Vídně a v Praze nechal pouze místodržící jmenované z řad katolické šlechty. Vzhledem k Matyášově věku a bezdětnosti vybral habsburský dům v předstihu

dalšího následníka trůnu. Stal se jím Matyášův bratranec Ferdinand Štýrský. Pro české stavy byl tento fanatický katolík násilně rekatolizující svá panství zprvu nepřijatelný. Po výhrůžkách ztráty postů odpůrcům a současně učiněném slibu respektovat Rudolfův majestát však sněm Ferdinanda Štýrského 17. 6. 1617 většinou hlasů zvolil. (Matyáš Thurn, který hlasoval proti, vzápětí přišel o úřad karlstějnského purkrabího.) Porušování Rudolfova majestátu vyvrcholilo zbořením luterského kostela v Hrobech u Duchcova a uzavřením luterského kostela v Broumově. V březnu 1618 zaslali představitelé sjezdu evangelických stavů Matyášovi do Vídně list poukazující na nerespektování tohoto zemského zákona a žádali ho, aby zjednal nápravu. Matyáš reagoval tím, že sjezd rozpustil a jeho další činnost zakázal. Tomu se protestantské stavy odmítly podřídit a na květen svolaly další sjezd. Ten vyústil 23. 5. 1618 v takzvanou druhou pražskou defenestraci. Z oken pražského hradu při ní byli vyhozeni dva královští místodržící, kterým byl tento nezákonný stav dáván za vinu. Týden po defenestraci stavovští direktori rozhodli o vypovězení jezuitů, kteří byli vůdčími představiteli katolické netolerantnosti.

Matyáš II. zemřel 20. 3. 1619. Jeho nástupce **Ferdinand II.** mařil už za jeho života snahy o jím preferované diplomatické řešení sporu a prosazoval silové potlačení odboje. Vyslané císařské vojsko se českým stavům podařilo odrazit u Čáslavi a následně je porazit 9. 11. 1618 u Lomnice nad Lužnicí. Po Matyášově smrti stavovské vojsko vytáhlo na Moravu, kde se pokoušelo získat podporu moravských stavů. Odtud táhlo na Vídeň, kde chtělo Ferdinanda jako následníka trůnu donutit potvrdit platné náboženské svobody. V tomto úsilí jim byla nápomocna i rakouská protestantská šlechta. Ferdinandovi se však podařilo z obležené Vídně počátkem června utéci. Generální sněm, který již 31. 7. 1619 schválil ústavu nově zřízené federace zemí „Koruny české“ (Čechy, Morava, Slezsko, Horní a Dolní Lužice), proto prohlásil 19. 8. 1619 Ferdinanda za sesazeného a 26. 8. zvolil českým králem kalvinistu **Fridricha**

Falckého. Ten volbu po určitém váhání přijal. 4. 11. 1619 se ve svatovítské katedrále odehrála jeho korunovace. Tou skončila vláda 30 stavovských direktorů. Dva dny po Fridrichově volbě byl ve Frankfurtu zvolen Ferdinand II. říšskoněmeckým císařem. To zvýšilo jeho status a pomohlo mu získávat prostředky na financování vojska. Zejména ze Španělska, do kterého plynulo zlato z jeho amerických kolonií, ale i od papežské kurie. Snahy českých stavů získat pro svůj boj finanční a vojenskou podporu protestantských zemí se oproti tomu setkávaly jen s malým úspěchem.

V září 1620 překročila vojska Ferdinanda II. a Maxmiliána Bavorského, vůdce katolické Ligy, zemskou hranici a přes České Budějovice zamířila k Praze. Maršál Ambrosio Spinola ve španělských službách současně napadl Fridrichovu Falc. Už předtím habsburská strana zkorumpovala slibem postoupení Lužice luterského saského kurfiřta Jana Jiřího. Ten ji s třicetitisícovým vojskem v říjnu donutil ke kapitulaci a vyřadil tak z nadcházejícího boje. Za úplatu se habsburskému domu podařilo eliminovat i generála Mansfelda držícího ve stavovských službách Plzeň. Císařsko-ligistická armáda tak mohla s krytým týlem táhnout na Prahu. Před ní ustupujícímu stavovskému vojsku se ji na čas podařilo zastavit u Rakovníka. Císařští ji však obešli a Kristián Anhalt, vrchní velitel stavovských vojsk, musel kvapně spěchat k Praze, aby tam dorazil dříve než jeho protivník. 8. 11. 1620 se obě armády střetly na **Bílé hoře**. Stavovské vojsko bylo sice v lepší strategické pozici, čítalo však pouze 20 000 mužů a předchozím vyčerpávajícím pochodem se ocitlo na pokraji sil. Jeho bojeschopnost snižovalo i nejednotné velení a zejména chronický nedostatek financí k vyplácení žoldu. Císařsko-ligistické vojsko mělo k dispozici 30 000 dobře placených žoldnérů. Po dvouhodinovém boji bylo stavovské vojsko poraženo a rozuteklo se. Následujícího dne Fridrich Falcký se svým dvorem odjel z města. Několik hodin potom do něj vstoupilo císařské vojsko a začalo s drancováním. Uvádí se, že jen vévoda

Maxmilián si po čtrnáctidenním pobytu odvezl z Prahy do Mnichova 1500 vozů naložených zlatem, stříbrem a klenoty. 13. listopadu české stavy oficiálně kapitulovaly.

Provedení

15. listopadu přijal plnomocný císařský komisař Karel z Lichtenštejna přísahu, kterou stavy slíbily věrnosti Ferdinandovi. Musely ji složit potupně vkleče. Rudolfův majestát byl 23. listopadu císařem zrušen. Pražské kostely začali zabírat katolíci. Odstraňovalo se vše, co připomínalo českou reformaci. Královská města byla vyzvána ke kapitulaci. Z městských rad byli vyloučeni evangelíci. Na základě Ferdinandova příkazu bylo zatčeno a v izolaci uvězněno 61 vůdců stavovského odboje. Dalších 29 zůstalo v domácím vězení. **Hrdelní proces** s obviněnými byl zahájen 29. 3. 1621. Předsedal mu Karel z Lichtenštejna. Proces se neřídil platným zemským právem, ale pro tu příležitost vydanými císařskými směrnicemi. Vinu podle těchto směrnic nebylo třeba prokazovat, protože byla „obecně známá“. Současně nebyla dovolena obhajoba. Žaloba se týkala vymáhání Rudolfova majestátu, financování stavovské armády, vyhození místodržících, obsazení Pražského hradu, vypovězení jezuitů, kupování církevních statků, vydávání hanlivých spisů, pobuřování a urážky královského majestátu. Obvinění věděli, že před vyšetřovací komisí hrají o život a snažili se proto svou vinu minimalizovat. Otta z Losu, osmdesátiletý člen Jednoty bratrské, to činil způsobem, který vyšetřovatele nesmírně popuzoval. Trval na tom, že stavovský odpor nebyl prvoplánovou vzpourou proti králi, ale obranou privilegií Českého království. Ferdinand II. dostával do Vídně o obsahu výsledků pravidelné raporty. Když pokládal získané informace za nedostatečné, nařídil použít mučidel.

První rozsudky vynesl královský prokurátor 5. 4. 1621. Týkaly se těch, kteří po bitvě na Bílé hoře uprchli ze země. Všichni byli v nepřítomnosti odsouzeni k trestu smrti a propadnutí majetku. Stejně dopadli i vůdcové zemřelí v průběhu povstání. Pro **exekuci**,

kteřá se uskutečnila **21. 6. 1621**, podepsal Ferdinand čtyřicet tři hrdelní rozsudky. K šestnácti z nich však připojil doušku, že se má jejich provedení odložit. Trest smrti byl nakonec vykonán na dvaceti sedmi obviněných. Tři z nich patřili do stavu panského, sedm do stavu rytířského, sedmnáct do stavu měšťanského. Dvacet čtyři odsouzení byli s'tati, tři příslušníci Jednoty bratrské stavu městského byli oběšeni. Některým z odsouzených byla před popravou, některým po ní, useknuta pravá ruka. Janu Jesenskému, diplomatu českých stavů a autoru traktátu o právu lidu svrhnout tyrana, byl před stětím vyříznut jazyk. Přední vůdcové byli posmrtně rozčtvrceni a části jejich těl byly rozvěšeny po hlavních ulicích Prahy. Dvanáct uťatých hlav bylo pro výstrahu vystaveno na staroměstské mostecké věži. Hlavy žateckého a kutnohorského primátora byly vyvěšeny v jich městech. Účastníci poprav se shodují v tom, že se odsouzení v posledních chvílích svého života chovali důstojně. S výjimkou členů Jednoty bratrské je směli na popraviště doprovázet jejich kazatelé. Ti po odchodu ze země průběh staroměstské exekuce podrobně vypsali.

Následujícího dne byl na dvě hodiny za jazyk přibit k šibenici **Mikuláš Diviš**. Jeho vina spočívala v tom, že při vjezdu do Prahy vítal Fridricha Falckého. Další tři odsouzenec kat vymrskal z Prahy. Už před staroměstskou exekucí bylo na Bílé hoře posmrtně s'tato a rozčtvrceno tělo jednoho ze stavovských direktorů, člena Jednoty bratrské, **Martina Fruweina**. Ten byl podroben útrpnému právu a jako staroměstskému prokurátorovi mu měl být před popravou vyříznut jazyk. Má se zato, že ve vazbě spáchal sebevraždu. Vězněné se před popravou pokoušeli přivést ke konverzi katoličtí mniši. **Václav Budovec**, člen Jednoty bratrské, podle dochovaného svědectví uzavřel rozhovor s kapucíny, kteří se jej snažili přesvědčit o samospasitelnosti římské církve, slovy: „Osle, chceš mne učiti cestě spasení, a nevíš, kde v Zákoně jaké slovíčko položeno jest. Proto jdi ode mne, satane, a nepokoušej mne více.“

Následky

Ještě před staroměstskou exekucí vyšel 13. 3. 1621 císařský dekret, podle něhož museli do tří dnů opustit Prahu bratrství a reformovaní kazatelé. Ti vadili novým vládcům nejvíce. Přitom nejeden z nich, třeba císařský komisař Karel z Lichtenštejna nebo generallissimus Albrecht z Valdštejna, z tohoto prostředí vzešli. Dekretem z 16. 7. 1621 byli do Čech opět povoláni jezuité. Ferdinand II. jim svěřil správu nad školami, cenzuru. Po církevní linii se rovněž stali hlavními strategy a vykonavateli **rekatolizace**. Svou urputností s nimi po dobu svého působení souzněl papežský nuncius Carlo Caraffa. Historik Ernst Denis ho řadí do „rodu velkých inkvizitorů, kteří nezabíjejí z lakoty, ale pro slávu boží“. Na jeho doporučení dal Ferdinand II. vymazat z kalendáře jméno Husovo a vždy na 6. července přikázal zavřít kostely, aby si v nich lidé Husa spontánně nepřipomínali. Dekretem z 29. 10. 1622 byli z královských měst vypovězeni kazatelé luterští, dosud šetření s ohledem na saského kurfirta Jana Jiřího. Svého završení došly dosavadní výnosy ve dvou císařských dekretech vydaných v roce 1624. Ten z 29. 3. v Čechách povoluje provozovat pouze katolické náboženství, tím z 18. 5. jsou ze země vypovězeni všichni nekatoličtí kazatelé. Země přitom tehdy byla z 85 procent nekatolická. Karel z Lichtenštejna vydal v červnu 1624 dvanáctibodové shrnutí císařských předpisů pro královské hejtmany. Nekatolíkům se podle tohoto sumáře zakazovalo vlastnit nemovitosti, kázat, křtít a oddávat, učit své děti v soukromí, ukrývat nekatolické kazatele, kritizovat církve a císaře. Nesměli být pohřbeni katolickým knězem, ale museli mu za pohřeb zaplatit. Děti po nich nesměly dědit ani být přijaty do učení. Přikázáno naopak bylo dodržovat půst a účastnit se mší. To vše pod sankcemi od dvou liber vosku pro nejlehčí provinění až po ztrátu statku a hrdla. Vzpurná města, například Litoměřice, Mladá Boleslav, Litomyšl, Velvary a další, přivádělo ke katolické víře vojsko. To v nich bylo na městské útraty ubytováno tak dlouho, dokud jejich obyvatelstvo svou přítomností nezlomilo.

3. 2. 1622 vydal Ferdinand II. tzv. **Generální pardon**. Toto nařízení neznamenalovo všechnou amnestii, ale konec hrdelních trestů. Vztahovalo se ovšem jen na ty, kteří se do šesti týdnů dostavili ke konfiskační komisi, řekli na sebe, čím se provinili a přijali za to majetkovou sankci. Pokud je komise vinila z dalších přestoupení, mohli se hájit. Svědky však mohli být jen katolíci věrní císaři. Tato komise, již předsedal Karel z Lichtenštejna, odsoudila celkem 622 šlechtických rodin. Veškerý majetek zabavila 166 z nich, ostatním nějaký jeho díl. Vždy se ovšem zabavila nemovitost a rozdíl byl provinilcům dorován v penězích. Tyto konfiskace v zemi do několika měsíců zcela znehodnotily měnu a přivedly ji ke státnímu bankrotu. S výjimkou katolických Českých Budějovic a Plzně tehdy přišla o veškerý majetek i všechna královská města. Od královské komory kupovala pod cenou konfiskované statky katolická šlechta. Obrovské majetky tehdy získali Albrecht z Valdštejna, Karel z Lichtenštejna, Slavata z Chlumu, Bořita z Martinic. Na své si přišli rovněž císařští generálové, královští úředníci, církve a všichni, kteří se postavili na stranu bělohorských vítězů. Velkolepé barokní paláce a chrámy, kterými dnes demonstrujeme svou kulturní vyspělost, vyrostly ze zcela nekulturního jednání jejich stavitelů.

Zásadní změnu do způsobu správy Českého království přineslo **Obnovené zřízení zemské**, vydané 10. 5. 1627. Šlo vlastně o novou ústavu. V rozporu s dosavadním českým právem byla vydána bez schválení sněmem. Možnost spolupodílet se na její tvorbě měl jen pražský arcibiskup. Stavovský systém v ní byl vystřídán systémem absolutistickým, v němž se královská funkce stala automaticky dědičnou. Jediné povolené vyznání bylo katolické. Kdo chtěl setrvat u jiné konfese, musel se vystěhovat ze země. Tuto možnost ovšem neměli poddaní. Ti museli na katolickou víru přestoupit po dobrém nebo po zlém. Němčina byla postavena na roveň češtině. Fakticky jí však byla nadřazena. To se zračí už v tom, že kompletní Obnovené zřízení zemské vyšlo pouze německy, česky jen

jeho torzo. Čeština, kterou nově přišlá zahraniční aristokracie nemluvila, se tak stala jen jazykem venkova. Obnovené zřízení zemské doplňoval dekret vydaný 31. 7. 1627 (na den Ignáce z Loyoly), nařizující pánům a rytířům, kteří nepřestoupí ke katolické víře, aby do šesti měsíců opustili zemi. To vyvolalo novou vlnu odchodů z vlasti.

Orgánem pověřeným prováděním rekatalizace se stala **Vrchní komise reformační**, zřízená dekretem z 5. 2. 1627. Tato komise vysílala do nepoddajných míst v zemi „misionáře“ doprovázené vojáky. Výsledkem těchto misí, vedených nejčastěji jezuity, bylo formální přestoupení obyvatelstva do katolické církve. Po odchodu misionářů se však způsoby „obrácených“ vracely do původní podoby. Nahrával tomu nedostatek katolických kněží, kteří by na poddané dohlíželi. Opakované misie už méně argumentovaly a více trestaly. Albrecht z Valdštejna si v dopise Gerhardovi z Taxis stěžuje na „nesmyslně ukrutné jednání jesuitů“. Lidé se před nimi někdy schovávali v lesích, jindy se jim postavili se zbraní v ruce. To se stalo například v Rovensku pod Troskami. Jeho obyvatelé tu roku 1629 pobili vojáky i jezuitu, kterému při misii asistovali. Samozřejmě, že za to krutě zaplatili. Ale krutě se jednalo i s těmi, kteří nikomu neublížili. O Velikonocích roku 1629 byl při kázání na Slánsku zatčen místní sedlák Jiřík Balcar. Byl odsouzen k trestu smrti, sťat a rozčtvrcen. Jeho posluchačům, kteří před vojáky nestačili utéci, byly zkonfiskovány majetky.

Velká očekávání se evangelického exilu zmocnila roku 1631. Tehdy do Čech vtrhlo saské vojsko a 15. listopadu obsadilo Prahu. Na několika místech se selské čety postavily proti císařským, kteří táhli Praze na pomoc. Luterský saský kurfiřt Jan Jiří svým výpadem ovšem nesledoval zájmy exulantů, nýbrž svůj osobní zisk. Po tom, co jeho vojáci vyplnili Prahu, z ní koncem května 1632 před Valdštejnovým vojskem opět couvl zpět. **Čeští exulanti**, kteří Sasy doprovázeli, tak pouze stačili sejmut hlavy svých martyřů z Mostecké věže a pochovat je na tajném

místě. Po tomto zklamání se naděje představitelů českého exilu začaly na nějaký čas upínat k Albrechtovi z Valdštejna. Ten naznačoval v tajných jednáních, která s nimi vedl, že by výměnou za Českou korunu obrátil své vojsko proti císaři. Naděje v jeho pomoc vyprchaly 25. 2. 1634, kdy byl Valdštejn na císařův příkaz v Chebu zavražděn. Následovaly konfiskace obrovských majetků spiklenců – Valdštejnových, Trčkových, Kinských a dalších. Ferdinand II. jimi pak obdarovával své loajální vojáky, úředníky a duchovenstvo. Tato panovníkova strategie obdarované samozřejmě činila zásadními odpůrci návratu předbělohorských pořádků.

Pražský mír uzavřený 30. 5. 1635 se Sasy způsobil, že český exil definitivně přestal spoléhat na pomoc vrtkavého kurfiřta Jana Jiřího. Jeho poslední naděje se obrátily k luterskému Švédsku. Vojska tohoto severského státu se začala dostávat na české a moravské území od roku 1639. Zpočátku se v letákových kampaních určených obyvatelstvu prezentovala jako osvoboditelská. Po úvodních operacích v západních Čechách v dalších letech obsadila Olomouc, Kroměříž, Znojmo, Mikulov a oblehla Brno. V jejich řadách bojovala řada českých exulantů. Na Moravě povstali na podporu Švédů Valaši. Bezohledné počínání švédských žoldnéřů však širší podpoře obyvatelstva bránilo. Závěr **třicetileté války** postrádal počáteční étos boje za náboženskou svobodu a stal se bojem o kořist. Od dubna 1646, kdy katolická strana na mírovém jednání zásadně odmítla švédskem tlumočené požadavky českého exilu, ostatně nic jiného získat nebylo možno. Proto se generál Königsmark, který 26. 7. 1648 obsadil Pražský hrad a Malou stranu, nepokusil dobýt celou Prahu, ale začal na obsazeném území zajišťovat majetek. Na pravý břeh Vltavy zaútočil až po několika dnech. Za občasných šarvátek a kanonády pak ve svém ležení vyčkával až do 1. 11. 1648, kdy k němu z Münsteru doputovala zpráva o uzavření Vestfálského míru. Jím se podle ujednání z 8. 3. 1648 vracely politické, a tedy

i náboženské poměry v českých zemích k 1. 1. 1624. Königsmark si za svou „bojovou laxnost“ ke kořisti nejspíš připsal i 600 000 tolarů vyplacených v době obležení pražskými obránci příjemci, jehož se nikdy nepodařilo dohledat.

České exulanty připravil **Vestfálský mír** o jejich vlast a způsobil, že se předbělohorská elita národa rozplynula v cizině. Ty, kteří zůstali, zatlačil do pokryteckého katolictví, v němž je až na výjimky v dalších generacích připravil o jejich víru. Hořké plody však přinesl i bělohorským vítězům. Legitimizoval sice jejich politickou a náboženskou moc, srdce národa jim však nezískal. Ten vůči nim napořád zůstal v podvědomé rezistenci. A po dvou stech sedmdesáti letech jejich vládu svrhl.

Emanuel Vejnár

STAVOVŠTÍ MUČEDNÍCI A SOUČASNÍ HISTORICI

„Ta poprava byla naprosto skvěle zorganizovaná.“ Tímto obdivným výrokem zahájil profesor Jiří Mikulec z FF UK třetí část desetidílného cyklu odvysílaného Českou televizí ke čtyřstému výročí bitvy na Bílé hoře. Výrok se líbil i televizním dramaturgům, kteří ho po celý týden zařazovali do upoutávek. Organizační skvělost staroměstské popravy pan profesor specifikoval tím, že „to šlo jako po másle“. To je sice pro tak velký obdiv slabý argument, dobře však potvrzuje názorovou pozici, kterou jeho autor zastává. Kam bychom zařadili toho, kdo by podobným způsobem začal svůj příspěvek o osvětimském zplynování Židů? I kdyby pak zmínil tragiku, krutost a obludnost tohoto počínání, nezakryl by tím, s čím se vnitřně ztotožňuje.

Většina současných akademických historiků se dívá na bělohorský dějinný zlom stejně jako pan Mikulec. Zatím to neříkají úplně natvrdo. Jsou si vědomi, že by tím u většiny národa narazili. Zatím pohled na české dějiny, jak se ustálil od doby národního obrození, jen zvolna nabourávají. Nejčastěji tak činí opomíjením věcí podstatných, zveličováním

nepodstatných, odkazováním na nové poznatky a velebením pobělohorského baroka. Vzhledem k prostému lidu si občas pomohou i ideologicky: Tak nás to učili za komunistů, takže to musí být právě naopak. Oblíbené je rovněž odstraňování mýtů. Třeba toho o věrných Moravanech bojujících u zdi letohrádku Hvězda až do poslední kapky krve.

Věrní Moravané, kteří národ vždy eticky motivovali, jsou odhaleni jako námezdní žoldnéři, z nichž někteří se dokonce vzdali. To příběh o karmelitánovi Jesu Maria je jiná kvalita. Profesor Jan Royt z KTF UK v pátém dílu cyklu vzrušeně líčil, jak při tažení ligistických vojsk na Prahu našel zneuctěný (samozřejmě protestanty) mariánský obrázek. Vzal si ho a když jím na Bílé hoře dosud prohrávajícímu katolickému vojsku poželhal, začalo vítězit. Chrám Panny Marie vítězné na bělohorském bojišti vyjadřuje vděčnost za tuto pomoc. Jak zavile zvrácená se na tomto pozadí jeví skutečnost, že stavovští odsouzenci měli při popravě před očima „dřevěný kříž s Matkou Boží“. Ta kulisa byla přitom vyrobena právě pro tuto příležitost.

Měnící se pohled na české dějiny úzce souvisí s politickou změnou v roce 1989. Jako první jej začali systematicky otáčet katoličtí historikové, kteří postupně obsadili univerzitní stolice svých socialistických předchůdců. Z těchto pozic pak v souladu se svým pohledem na roli římskokatolické církve v dějinách začali vzdělávat své studenty. Evangeličtí akademičtí historikové, neschopní jim konkurovat, jim buď přitakají, nebo se věnují tématům, v nichž střet nehrozí. Proměnu pohledu na české dějiny výrazně urychluje i postupující globalizace. Bruselu je samozřejmě bližší model nadnárodního habsburského mocnářství než stavovský stát, ve kterém si domácí obyvatelstvo vládne samo. A co akceptuje Brusel, to podporují média.

Pro co těch dvacet sedm stavovských mučedníků vlastně zemřelo? Pro svobodu vstupovat do vztahu k Bohu bez direktivního zasahování lidské instituce. Tuto touhu zasel do srdce českého národa už Jan Hus. Ti, kteří

ji sdíleli, museli ovšem o její naplňování neustále zápasit. Habsburští panovníci před svou královskou volbou Čechům vždy slíbili respektovat svobodu vyznání. Jakmile se však cítili dost silní, své sliby ignorovali. Nutno říci, že tak činili zcela ve shodě s jezuitskou morálkou, v níž byli vychováni a podle níž slovo dané kacíři není třeba dodržet. Kacířem je přitom v tomto systému každý, kdo není římským katolíkem. V těchto situacích začne získávat to, co bylo původně pouze náboženské, politický rozměr.

Evangelické stavy, které tento politický rozměr zosobňovaly, reprezentovaly vyznání osmdesáti pěti procent národa. V situaci, kdy se mohly opřít o právně nezpochybnitelný, přesto však neustále flagrantně porušovaný Rudolfův majestát (1609), zaručující zemi náboženskou svobodu, se rozhodly vypovědět habsburskému následníkovi poslušnost. Už se nechtěly doprošovat toho, na co měly právo. Konec konců, byla to jejich země. Na Generálním sněmu zemí Koruny české demokratickým hlasováním sesadily z trůnu Ferdinanda II. A stejně demokraticky si zvolily panovníka, o němž byly přesvědčeny, že svobodu vstupovat do vztahu k Bohu bez direktivního zasahování lidské instituce nebude nikomu upírat.

Nedopadlo to. Globální moc prodchnutá totalitní ideologií římské církve a disponující bezedným kapitálem habsburské rodiny Čechům nedovolila vymanit se z jejího područství. Ferdinand II. ignoroval usnesení Generálního sněmu a proti vůli většiny obyvatel se země zmocnil násilím. Z této pozice se to v televizi samozřejmě neprezentovalo. Jí přizvaní odborníci před diváky otevřeli evropský pohled Ferdinandův. V něm „stavy rozkolísaly systém a zvolily si vzdorokrále“. Kdyby snad přesto někdo měl vůči těm rozkolníkům sympatie, ať si představí panorama Prahy bez kupole chrámu sv. Mikuláše. Ta by tam totiž podle Mikulcovy kolegyně, docentky Marie Koldinské z FF UK, v případě vítězství českých stavů nebyla.

Takže, dobře to na té Bílé hoře dopadlo.

Emanuel Vejnar

PŘEMÍTÁNÍ O MNICHOVU

Koncem roku 2020 jsem dostal e-mail od přítele “pro osvěžení paměti o naší minulosti v jedenácti dnech od 11. do 30. září 1938“. Šlo tedy o jednání čtyř mocností v Mnichově. Šéfové čtyř mocností se domluvili, že ČSR musí odstoupit hraniční území Německu, kde žije část občanů německého původu a vyhovět též územním požadavkům Maďarska a Polska.

Naše rodina tehdy ještě žila v exulantské obci Zelov v Polsku. Dva dny po podepsání mnichovské dohody obsazuje Polsko Těšínsko. V ČSR 25.září probíhá mobilizace. Současně vychází v Lidových novinách článek Karla Čapka „Modlitba za pravdu“, který končí slovy „*Bože vrať světu pravdu ... bude to víc než smlouva o míru, bude to cennější než každé spojenectví*“. Byla to prosba, výkřik zoufalství, beznaděje...

Čapek pak umírá 25. prosince na Strži u Dobříše, vyčerpan duševně a vysílen těžkou chřipkou a později zápallem plic. Bylo to v době šestiměsíční druhé republiky, kdy na něj byla pořádána štvance, objevovaly se nehorázné pomluvy a hrubé urážky, které se člověk stydí opakovat. Tohoto pronásledování se účastnila část katolické inteligence. Je o tom článek v prvním čísle časopisu Dnešek (původně Peroutkova Přítomnost) v březnu 1946 „Vzpomínka na přítele a druhou republiku“. Jak psal druhorepublikový tisk, třeba pravičácké noviny Večer či Polední listy, byli hlavními nepřáteli a viníky všeho zla benešovci, masarykovci, Židé a samozřejmě bratři Čapkové. Nadále měla být základem státu svatováclavská tradice, národ, katolické školství.

V době Mnichova a obsazování Těšínska se v Zelově čekalo, že bude pogrom na Čechy. Maminka s námi dětmi byla u tety Ani. Tatínek zůstal v chalupě, hlídat. Soused, Polák a tatínkův přítel, nás varoval, že záleží na katolickém faráři, jak se zachová. Ten ale nevystoupil a vše se uklidnilo – až na několik sousedských rozmíšek.

Po obsazení Těšínska polskou armádou se celkové vztahy Poláků a Čechů uklidnily. Naopak v Krakově se soustřeďovali uprchlíci před Hitlerem a tvořili zárodek budoucí československé zahraniční armády.

Za deset měsíců po mnichovské dohodě napadl Hitler Polsko a začala druhá světová válka. Tatínek dostal 28. srpna 1939 povolávací rozkaz do Lodže. Tam dostal výzbroj a koně, kterého pak musel raněného zastřelit. Jeho jednotka byla napadena Němci na řece Bug, která podle paktu Ribbentrop-Molotov tvořila hranici mezi oběma armádami. Po napadení tatínkova jednotka ustoupila, ale na druhé straně řeky je Rusové po přestřelce vzali do zajetí.

Z ruského zajetí tatínek s pomocí volyňských krajanů uprchl. Přepřel Bug, padl do německého zajetí a z něj též uprchl. Při německém výslechu uváděl, že utekl z ruského zajetí. Když přišla na konci války Rudá armáda, tak musel vynechat ruské zajetí a přiznat jenom německé.

Podobný strach, co se stane, jsme zažili před odjezdem do ČSR v roce 1945. Nákladní auto plné zavazadel se muselo v Zelově vyložit v policejní budově, kde namátkově prohlíželi jejich obsah. Nám se jeden pytel ztratil, snad to ani nebyl úmysl, ale v tom zmatku bylo všechno možné. Tehdy také statkáři Semerádovi zastřelili syna a odcizili dva koně.

V čase okupace zůstaly z druhé republiky svatováclavské tradice a zasloužilí členové vlády vyznamenání Svatováclavskou orlicí. Po tragické smrti Karla Čapka končí svůj život v koncentračním táboře Bergen-Belsen v dubnu 1945 i Josef Čapek.

Dnes se chováme k našim významným osobnostem jako za druhé republiky. V panteonu Národního muzea, kde je 57 míst pro busty a sochy, došlo ke změnám, vlastně to změny nejsou. Vrátili se zasloužilí: císař František Josef I. a císařovna Alžběta Bavorská.

Odstraněn byl ale Karel Havlíček Borovský. Bylo by přece ostudné, kdyby vedle císaře pána byl Havlíček Borovský, kterého

musel monarcha poslat na čtyři roky do Brixenu na přeškolení. Další, kdo musel ustoupit vladařské rodině, byl Karel Čapek, který patřil ke klice benešovců a masarykovců. Očekávají se další úpravy, možná se bude znova demokraticky hlasovat o mistru Janu Husovi, který nečekaně kdysi prošel komisí o dva hlasy.

Zdá se, že doby pomýlených a zdivočelých obrozenských vlastenců, o kterých jsem slyšel mluvit při obnově mariánského sloupu, pominuly a nastává spravedlivá náprava nejen v Národním muzeu, ale i dalších křivd. Například se opět objevují hlasy o pravosti Rukopisů zelenohorského a královedvorského, které chtěl konvertita T.G. Masaryk národu upřít. A možná, že dojde i na hilsneriádu, kdo ví.

PS. Nedávno bylo stoleté výročí od premiéry R.U.R., v níž bratři Čapkové obohatili svět o slovo „robot“. Chystá se také nový překlad R.U.R. i Bílé nemoci do japonštiny, pro který se docent Keniči Abe rozhodl spontánně v době nouzového stavu vyvolaném covidem-19. Snad by se tedy mohlo najít i pro bustu Karla Čapka důstojnější místo než jen v depozitáři Národního muzea.

Josef Mundil

DUCHOVNÍ PROBUZENÍ V HUSINCI V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Můj táta Friedrich Wilhelm Knourek se narodil v roce 1895 a máma Anna Charlotte, roz. Bernhardt se narodila v roce 1898. Oba žili v Husinci a patřili do tradičního reformovaného sboru, kostel měli v nedalekém Střelíně. V té době mládež ve sboru nebyla, ale znali se s mámou z kostela. Od začátku 20. století začalo probuzení a duchovní rozmach. Nejprve ve Střelíně, tam to vedl nějaký bratr Altmann. Mládež tedy zpočátku chodila do sdružení do Střelína. Pak to probuzení přeskočilo i do Husince. Potom přijížděli němečtí evangelisté a měli shromáždění ve veřejných budovách, tedy v hospodách, restauracích, sálech, školách apod. Kdy uvěřila

máma, to nevím, ale ta se obrátila asi dříve než táta. Táta se obrátil asi v roce 1924 na shromáždění misionáře Brechta. To se konalo v Dolních Poděbradech. Byl tehdy ponuknut Duchem svatým a Slovem Božím, že „...až přijdeš domů, běž na kolena a odevzdej svůj život Ježíši Kristu“. A on tak učinil. Jako základ jeho vyznání bylo slovo Žalmu 32,5: *Svůj hřích jsem před tebou přiznal, svoji nepravost jsem nezakrýval, řekl jsem: „Vyznám se Hospodinu ze své nevěrnosti. A ty jsi ze mne sňal nepravost, hřích můj.“* V němčině je to ještě zřetelnější: *Ich will dem Herrn meine Übertragungen bekennen, da vergabs du mir die Missetat, meine Sünden.* Táta říkal, že ten verš znamená: „Ještě když jsem chtěl hříchy vyznat, ještě jsem je nevyznal, ale už mi Bůh odpustil.“

Pak se v Husinci založila Landeskirchliche Gemeinschaft, byla to duchovní pobočka té střelínské. Toho se zúčastnili hodně mladí, ale táta byl v té době již ženáč. Tehdy slavnostně složili slib a dostali legitimaci. Sbor vůči Gemeinschaftu byl více méně lhostejný. Táta nebyl přímo v ohnisku zakládajících členů. Gemeinschaft se brzy rozrostl. Začaly biblické hodiny, sborový zpěv, kytarový a mandolínový soubor, trubači, nedělní škola a sdružení mládeže. Vztahy k reformovanému sboru zůstaly dobré. Výstavbu sborového sálu vedl v letech asi 1925–1926 Heinrich Wittwar, což byl zároveň předseda Gemeinschaftu. Sál byl po dostavění otevřen v roce 1926. Gemeinschaft zvala do svých hodinek i faráře Duvinageho. Pak tam později chodil i farář Krause, ale ten slíbil, že se bude zúčastňovat jen s podmínkou, že kdyby pozoroval, že do Gemeinschaftu chodí lidé, kteří nechodí do kostela, tak by přestal chodit. Ale u nás všichni z Gemeinschaftu do kostela chodili. Kromě toho jsme také měli v Husinci několik rodin, které patřily k vyznavačské církvi, která pak byla za války proti Hitlerovi. Mezi nimi a mezi Gemeinschaftem bylo trochu napětí, protože farář Duvinage byl jednou zatčen kvůli vyznavačské církvi. To bylo někdy v roce 1936 a řada členů sboru šla tehdy demonstrovat k jeho vězení za jeho propuštění. Duvinage se tehdy ukázal u okna

a rukama ukázal, ať zachovají klid. Děti rodičů vyznavačské církve však chodily i do Gemeinschaftu i do kostela.

My jako děti jsme chodily jak do kostela, tak i do Gemeinschaftu. Skoro všechno bylo v němčině. Ale vzpomínám si, že na jedné dětské vánoční slavnosti v Gemeinschaftu jsme se pokusili zpívat také jednu českou píseň. Jmenovala „Chtěl bych být jako Ježíš v srdci svém“ a pocházela od br. Stranofského, který byl v Praze členem Armády spásy, ale pocházel z Husince.

Když v roce 1945 odjel transport do Čech, naše rodina v Husinci ještě pár let zůstala. Po celém okrese zůstaly ještě někde skupinky německých evangelíků. Církevní správa ve Vratislavi se jim pak snažila pomoci a pověřila mého tátu funkcí laického kazatele. Vystavila mu k tomu písemné potvrzení, ve kterém žádala úřady, aby mu nebylo v této službě bráněno, ale pomáháno. (*Kopie tohoto potvrzení je u Mikuláše Zoubka*) Byly to většinou zbytky luteránů a sloužil jim náš táta, ač sám byl členem reformovaného sboru. Pamatuji si na tu jeho službu, býval často celý den pryč. Nevím, jak se tam dostával, třeba do Praus. Vyprávěl, jak třeba jednou přišli rodiče s dítětem ke křtu. Co teď? Byl v tom utvrzen, že jim nemá bránit, a tak dítě sám pokřtil, ačkoliv nebyl ordinovaný. Kde se asi nachází ten člověk dnes? Bůh ví.

V té době jsme hodně četli, hlavně o zimách, ale byly to více duchovní knížky a křesťanské časopisy po tátovi. Já jsem jich hodně četl, bylo to všechno také v němčině. A při jejich četbě jsem se dostal do nouze spasení (Seelennot). Z dřívějšíka šlo se mnou to, co jsme se učili v nedělní škole, ale já jsem pak poznal, že tak, jak žiji, tak se minu cíle; že bych měl žít jinak. Až tak jednoho večera v Adventu v roce 1946 nebo 1947 jsme seděli s tátou v seknici a já jsem ho najednou oslovil: „Vater, vergib mir meine Sünde“. Táta z toho byl překvapen, tak mi říkal, že jenom Ježíš může odpustit hříchy. Tak jsme chvíli mluvili a nakonec: se zeptal: „Willst du ein neues Leben anfangen?“ A tu se mi to vyjasnilo, to je ono, co potřebuji: nový život. Předtím jsem netoužil

po novém životě, ale v té chvíli jsem si uvědomil, že to potřebuji. Otec se mě zeptal, zda mám nějaké hříchy, co mě zvlášť tíží. Tak jsem říkal, že mě tíží, jak jsme neposlušali v nedělní škole a jak jsem tam zlobil strýce Kabatníků. Táta mi zvěstoval odpuštění a ještě mi řekl, že má nade mnou radost, že jsem byl poměrně poslušný kluk. Já jsem ještě více svěsil hlavu a netěšilo mě to. Tak jsme se potom na kolenou modlili takovou modlitbu odevzdání se Ježíši, ale vlastními slovy, tenkrát to nebylo tak obvyklé jako dnes. Ten nový život se pak u mě projevil třeba i v tom, že když jsem byl na řadě umýt nádobí a uklidit ze stolu, tak jsem to udělal hned a bez napomínání, ne jako dříve.

*Z vyprávění Konráda Knorka
(1931 – 2016)*

HUSINEC PO VÁLCE

V roce 1945 se ve městě a v okrese Střelín zdržovalo mezi 3000 až 3500 osobami českého původu.¹ Od června 1945 existoval ve Střelíně „Komitet Narodowy Czechow“ (Národní výbor Čechů), který vedl jednání s československou vládou, na jehož základě se v listopadu 1945 dosáhlo částečné emigrace obyvatel českého původu ze Střelína a okolí do Československa. Později se tento výbor zásadně postavil proti vyhnání Čechů na západ od demarkační linie Odra a Nisa. Avšak teprve podepsání polsko-československé smlouvy o „přátelství a vzájemné pomoci“ („przyjazni i pomocy wzajemnej“) dne 10. března 1947 vedlo k větší právní jistotě střelínských Čechů. Smlouvou se obě strany zavázaly uznávat práva polské menšiny v Československu i české menšiny v Polsku.

¹ Olejnik, Leszek. Polityka narodowościowa Polski w latach 1944-1960. Łódź: Wydawn. Uniwersytetu Łódzkiego, 2003, s. 428; Podle údajů starosty Střelína, žilo od roku 1945 do 1947 ještě 946 rodin českého původu v okrese Střelín, z nichž v červnu 1946 „chtělo“ 361 rodin vycestovat do Německa. Poté, co v roce 1946 emigrovalo do ČSR 139 osob, bylo v únoru 1947 registrováno ještě 446 rodin, což odpovídalo 1 180 osobám; AP Wrocław, UWW, VI/276, Pismo SP w Strzelinie do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW dotyczące wyjaśnień o obywatelach czeskich, 19. II. 1947 r., k. 231

To vedlo k tomu, že na iniciativu československo-polské verifikační komise dne 31. 07. 1947 v powiatu (okrese) Střelín bylo uznáno jako česká menšina 741 osob.² První wojewoda Stanisław Piaskowski v červenci 1948 rozhodl, aby všem obyvatelům, kteří byli verifikační komisí uznáni za Čechy, byla vrácena jejich hospodářství, což se týkalo 192 objektů.³

8. srpna 1948 požádali Češi ze Střelína a okolí, jako první skupina v Polsku, o založení „Sdružení Čechů a Slováků ve Střelíně“ (Stowarzyszenie Czechów i Słowaków w Strzelinie).⁴ Název „Sdružení Čechů a Slováků“ byl příslušnými úřady zamítnut s tím, že pojmenování organizace musí odpovídat skutečnosti, že v Dolním Slezsku nikdy neexistovala slovenská menšina, tak jako nikdy nebyla žádná česká menšina v oblastech Spiše a Oravy.⁵ Wojewodstvím Wrocław bylo povoleno užití pouze jedné národnosti v názvu sdružení⁶, takže dne 26. 07. 1949 byla schválena organizace pod názvem „Stowarzyszenie Czechów w Strzelinie“ (Sdružení Čechů ve Střelíně).⁷

Učitel Oldřich Vítek, který byl československými úřady vyslán do církevního sboru v Husinci, viděl úlohu Sdružení v tom, aby pomohlo prosadit rovné právní postavení menšiny. K tomu patřilo vrácení konfiskovaného pozemkového vlastnictví, kterého

2 Tobjański, Zbigniew: Czesi w Polsce, Kraków, 1994, s. 189.

3 AP Wrocław, UWW, VI/63, Sprawozdanie Starostwa Powiatowego w Strzelinie za lipiec 1948 r., 30 VII 1948 r., k. 62; Tobjański, Zbigniew: 1994, 1994. s. 191.

4 APW, PWRN XV III 256, Protokół nr 1 Zarządu z posiedzenia Stowarzyszenia Czechów w Strzelinie w powiecie Strzelin, 8 VIII 1948 r., k. 55.

5 Obzvlášť cenná je monografie – Národnostní politika Polska v letech 1944–1960 („Polityka narodowościowa Polski w latach 1944–1960“) – od Leszka Olejníka z roku 2003. Olejníkovi jde v díle také o situaci české menšiny. Popisuje okolnosti, které vedly k jejímu uznání.

6 Olejnik, Leszek: Czesi i Słowacy w: Stefan Dudra a Bernadetta Nitschke, Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej, Kraków, 2013. s. 139–163, s. 143; CA MSWiA, MAP, sygn. 296, Pismo MSZ do MBP z 9 XI 1948 r., k. 18.

7 AP Wrocław, PWRN, XVIII/256, Protokół nr 1 Zarządu z posiedzenia Stowarzyszenia Czechów i Słowaków w powiecie Strzelin, 8 VIII 1948 r., k. 7; ibidem, Postanowienie wojewody wrocławskiego o rejestracji Stowarzyszenia Czechów z siedzibą w Strzelinie, 26 VII 1949 r., k. 15.

dosáhlo Sdružení Čechů ve Střelíně ve spolupráci s československým konzulátem v Katovicích. Dále se Sdružení aktivně zasloužilo v pomoci ženám, jejichž muži se mnohdy ještě nevrátili z válečného zajetí nebo se nalézali na území západně od demarkační linie Odra/Nisa. V těchto případech byly ženy závislé samy na sobě a často musely pracovat při výstavbě silnic nebo v lese, což bylo tělesně náročné.⁸ Starším lidem pomáhalo při žádostech o starobní podporu u polského státu, což bylo většinou úspěšné.⁹ Kromě toho bylo Sdružení místem setkávání členů evangelicko-reformovaného církevního sboru.

V roce 1961 Sdružení Čechů ve Střelíně, s úmyslem zaštitit své postavení, začalo spolupracovat s větší organizací, která se tehdy nazývala „Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce“ a mělo sídlo v Krakově (TSKCiS).¹⁰ V roce 1965 bylo rozhodnuto, že se Sdružení Čechů ve Střelíně stane samostatnou pobočkou TSKCiS.¹¹ K této zastřešující organizaci patřili členové pobočky v Husinci do roku 2010, ale po celou dobu byla pobočka v Husinci odkázaná sama na sebe. Místem jejich společných aktivit byla přirozeně modlitebna na tzv. Windmühlenbergu v Husinci, která měla již před 2. světovou válkou velký význam pro život evangelicko-reformovaného sboru v Husinci.

Po roce 1884 vyvíjelo v Německu svoji činnost hnutí „Německý Svaz mládeže pro rozhodné křesťanství“ (Deutscher Verband des Jugendbundes für entschiedenes Christentum). V jeho rámci při sboru reformované církve v Husinci v roce 1924 bylo založeno „Křesťanské společenství“ (Christliche Gemeinschaft) a s ním spojený místní „Svaz mládeže“ (Örtlicher Jugendverband), který

8 Rozhovor s Hansem-Dieter Langerem dne 15. 10. 2009, uloženo v soukromém archivu autora.

9 Vítek, Oldřich: 1949 Schulchronik Hussinetz, Strzelin, 1956, s. 18.

10 APW, PWRN XV III 256, Protokół z zebranie wyborczego Oddziału Towarzystwa Sołeczne i Kulturalnego Czechów w Polsce oraz ludności czeskiej pow. Strzelinskiego 5.02.1961 r. k. 57

11 APW, PWRN XV III 256, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce siedzibą w Krakowie do Wojewódzka Rada Narodowa Wydział Spraw Wewnętrzny Wrocław 24.05.1962 r. k. 62

„Christliche Gemeinschaft“ od začátku podporovalo. Díky finanční podpoře členů církevního sboru vybudovala a v roce 1926 otevřela tato společenství zmíněnou modlitebnu „Gemeinschaftshaus“ na Windmühlbergu.¹² Stavba sloužila pro odpolední bohoslužby, mládežnická setkání, přednášky, biblické hodiny, nedělní školu atd.¹³ Válka budovu poznamenala¹⁴, ale členové církve, kteří po válce v Husinci zůstali, ji s velkou obětavostí v těžké poválečné době opravili. Veškeré práce prováděli svépomocí, bez jakékoliv finanční podpory z vnějšku. Společným úsilím byla modlitebna na svatodušní svátky dne 5. června 1949 v rámci oslav 200. výročí vzniku církevního sboru Husinec opět slavnostně otevřena.¹⁵

V roce 1957 došlo k neblahé události, která měla pro husinecké společenství závažné důsledky. V noci ze 4. na 5. září 1957 modlitebna vyhořela až do základů. Předpokládalo se, že se jednalo o žhářství, ale pachatelé nebyli nikdy zjištěni.¹⁶ Tato událost zjiřtila náladu mezi obyvateli českého původu natolik, že mnozí využili možnosti slučování rodin a opustili Polskou lidovou republiku. Došlo k poslední velké emigrační vlně zvláště do Západního Německa, takže po této události zůstalo v Husinci pouhých cca 30 osob českého původu.¹⁷ Několik členů reformovaného církevního sboru přesto zahájilo v letech 1960/1961 vlastními silami obnovu modlitebny, musela však být podstatně

zmenšena.¹⁸ Starousedlík Wilhelm Buresch ve svých vzpomínkách zaznamenal: „V roce 1957 vyhořela modlitebna s veškerým inventářem, jen holé zdi zůstaly stát. S novou stavbou se započalo v roce 1960, ale stavěla se pouhá polovina, čehož jsme se Pultar a moje maličkost také zúčastnili. Tak ležel celý pozemek ladem a nepodléhal žádnému dozoru ... až se zdálo, jako by si polská pozemková správa chtěla pozemek přivlastnit pro svůj vlastní účel, a tomu se mělo předejít. Tím novým stavěním to zůstalo ve vlastnictví českého sboru“.¹⁹ Po dokončení přestavby v roce 1961 se v budově opět konaly bohoslužby. Je obdivuhodné, že v době, kdy po události z 4.-5. září 1957 hodně původních obyvatel Husince emigrovalo, několik zbylých věřících zvládlo postavit modlitebnu ve vlastní režii.

V roce 1948 se církevní sbor v Husinci oficiálně připojil k polské evangelické církvi reformované. Hlavní péči o život církevního sboru nesli laičtí kazatelé Heinrich Wittwar (1946-1958) a Friedrich Pultar (1958-1989), který v letech 1961-1989 v modlitebně i bydlel.²⁰ Později byla církevním sborem pověřena péčí o modlitebnu a zajišťováním pravidelných bohoslužeb Rózena Urban. Kromě toho několikrát za rok sbor navštěvovali faráři Jan Niewierczal (1948-1952), Zdzisław Tranda (1952-1982), Fibich (1982-1989), Mirosław Jelinek (1989-1999), Michał Jabłoński (1999-2009) a od roku 2009 Krzysztof Góral.²¹

Vlastníkem modlitebny, nesoucí název „Świetlica Czeska“, jak je uvedeno ve výpisu ze státní evidence nemovitostí ze dne 5. 9. 1959, byl nadále „spolek Křesťanského společenství Husinec“. Tak tomu bylo až do roku 1989, kdy byla za nejasných okolností přepsána na TSKCiS, ačkoliv při vstupu husineckých do této organizace bylo potvrzeno,

12 Kubín, Josef Štefan: České emigrantské osady v Pruském Slezsku: Čechové Štrálská, Praha, Nákl. Českosl. ústavu zahraničního, 1931, s. 50; Langer, Hans-Dieter: 2016, s. 1.

13 Radetzki, Bernd: Zu Hause in Hussinetz - Friedrichstein - Gęsiniec 270 Jahre, (1741–2011), Sehnen und Tränen, Ein Beitrag zur Geschichte und Entwicklung der böhmisch-reformierten Kirchengemeinde im niederschlesischen Kreis Strehlen-Strzelin, Nürnberg, Preußler Verlag, 2012, s. 290.

14 Langer, Hans-Dieter: Wir spielten mit Minen und Granaten – der Untergang Schlesiens aus Hänschens Sicht, Norderstedt, 2015; Radetzki, Bernd: 2012, s. 290.

15 Vítek, Oldřich: 1949, s. 18.

16 Radetzki, Bernd: 2012, s. 290; Wilhelm Buresch: Podle vzpomínek Wilhelma Buresche, osobní dopis Wilhelma Buresche Berndu Radetzkému, 1978; Lellek Joachim: 1957 Schulchronik Hussinetz, Strzelin, s. 125.

17 Wilhelm Buresch: 1978.

18 Radetzki, Bernd: 2012, s. 291.

19 Wilhelm Buresch: 1978.

20 Radetzki, Bernd: 2012, s. 319

21 Nejpozději po smrti Friedricha Pultara se konaly téměř veškeré bohoslužby v domě společenství. Bohoslužby v kostele sv. Marie, který měl církevní sbor právo užívat, tvořily absolutní výjimku.

že veškerý majetek zůstane nadále ve výhradním vlastnictví pobočky v Husinci.²²

V devadesátých letech došlo k podstatným společenským změnám, které vedly k zániku Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Czechów i Słowaków w Polsce (TSKCiS) a ke vzniku Towarzystwa Słowaków w Polsce (TSP) a také Stowarzyszenia Czechów w Polsce (SCP). Husinečtí Češi se v roce 2010 přičlenili ke Společnosti Čechů v Polsku (SCP).

V roce 2009 došlo k právnímu sporu mezi Sdružením Slováků v Polsku (TSP), nástupci TSKCiS a městem Střelín, ve kterém se TSP domáhalo určení, že došlo k vydržení vlastnického práva k husinecké modlitebně nazývané Świetlica Czeska ve prospěch TSP. Město Střelín se opíralo o stanovisko Wojewodství Dolního Slezska, že jde o „opuštěné německé vlastnictví“, které se podle dekretu z 8. března 1946 stalo vlastnictvím státu, takže TSP nemůže být právoplatným vlastníkem, zatímco TSP tvrdilo, že nemovitost v Husinci je od roku 1961, se souhlasem místní české menšiny, která je pobočkou TSP, vedena jako vlastnictví TSP.

Husinečtí samozřejmě modlitebnu dále užívali jako v dřívějších časech pro své bohoslužby a další setkání a nesli také všechny náklady související s její údržbou. Na větší opravy svými dary přispěly Evangelická reformovaná církev v Bavorsku (v roce 2009 na opravu střechy 7 576 €)²³ a Ministerstvo zahraničí České republiky (v roce 2010 na nátěr fasády a nová okna 285 000 Kč).²⁴

Členové církevního sboru v Husinci byli proto překvapeni rozhodnutím soudu, který

22 APW, PWRN XV III 256, Entscheidung der Wojewodschaft Wrocław, 21.05.1965 r. k. 84: „Wszelki majątek dawnego Stowarzyszenia Czechów i Słowaków pozostał własnością Czechosłowackiego Stowarzyszenia Kulturalnego – Koło w Gęsicu.”

23 E-mail pastora evangelické reformované církve Chemnitz-Zwickau Dr. Hans-Dieterovi Langerovi ze dne 25.01.2017

24 Příloha e-mailu zaměstnance Českého ministerstva zahraničí, Petra Kolínského, autorovi ze dne 05.02.2016: „Polsko – závěrečná zpráva za rok 2010 Husinec (Gesiniec) Projekt: Rekonstrukce fasády a výměna oken na objektu Gájowá 1, Gesiniec, Strzelin Cena: 285.000,- Kč, celkem 47.357,92 PLN”

v roce 2010 potvrdil vlastnické právo k modlitebně TSP.

V roce 2016 vznikl ve spolupráci s Hansem-Dieter Langerem a tehdejší místní předsedkyní obce Husinec, Katarzynou Cyran, záměr založit spolek, který by se staral o udržení kulturního dědictví tzv. „českých vesnic“ (Husinec/Hussinetz/ Gęsiniec, Poděbrady/Podiebrad/Gościęcice a českého evangelicko-reformovaného sboru v Husinci. Jeho členy by se mohli stát současní polští obyvatelé Husince, příslušníci české menšiny v Polsku i potomci původních obyvatel Husince žijící v zahraničí. Na 5. mezinárodním kulturním shromáždění Husinec/Střelín, které se konalo 2. 10. 2016, našla tato myšlenka velký ohlas s tím, že sídlem spolku by se mohla stát právě modlitebna v Husinci – Świetlica Czeska.²⁵

Snahy SCP, jehož členy se husinečtí v roce 2010 stali, týkající se majetkoprávního vypořádání s TSP a převedení vlastnictví modlitebny do jeho vlastnictví, vyšly zcela naprázdno. Jediným výsledkem bylo, že TSP začalo fakturovat SCP nájemné za údajné bezesmluvní užívání jeho majetku. Stejně neúspěšný v jednání s TSP byl spolek k udržení kulturního dědictví.

A jak to má s modlitebnou dopadnout? Reprezentant TSP deklaroval: „*Prostředky, kterých dosáhneme prodejem (cca 75.000 euro), potřebujeme jinde. Celé je chceme použít .... v Jablonci na Oravě, kde jsme již zahájili stavbu kulturního domu. Tak zní rozhodnutí našeho představenstva*“.²⁶

Něco takového si asi původní budovatelé modlitebny ani její obnovovatelé v 50. letech nepředstavovali.

Daniel Franzkowski

25 Langer, Hans-Dieter: Kulturtagung Hussinetz/Strehlen, 2016 in Strzelin-Gesiniec/Polen: Fest Der Kulturen in Husinec/Hussinetz/Gęsiniec, Das Virtuelle Hussinetz-Museum. N.p., 2016. S. 12-14.

Web. <<http://www.hussinetz.de/>

Die internationalen Kulturtagungen Hussinetz/Strehlen>. 26 Výtah ze soukromé e-mailové korespondence potomka českých Exulantů s reprezentantem TSP, uloženo v Archivu autora. „Środki uzyskane ze sprzedaży (około 75 tys. EUR) są nam potrzebne w innej miejscowości. W całości chcemy je przeznaczyć na podobny cel w Jablonce na Orawie, gdzie rozpoczęliśmy już budowę domu kultury. Taka jest decyzja naszego Zarządu.“

Dr. Daniel Franzkowski napsal k tématu obsáhlou práci „Dziedzictwo kulturowe czeskiej mniejszości Dolnego Śląska od 1945 roku na przykładzie historii „Czeskiego Domu Kultury” w Gęsińcu (niem. Hussinetz, czes. Husinec)“ kterou má Exulant k dispozici.

FRIDRICHŮV TÁBOR

– jak vypadal Starý Tábor.

Oprava k článku ve věstníku Exulant č. 50 (2/2020).

Na článek, zveřejněný ve věstníku Exulant se mi po nějakém čase ozval pan Tomáš Stodola. Díky jeho reakci mohu uveřejnit tuto potřebnou opravu.

Pro mne nejdůležitějším bodem reakce pana Stodoly bylo upozornění na takzvanou Reymannovu mapu (dále R mapa) a výřez z této mapy mi zároveň poslal. Hned mi bylo jasné, že moje závěry, prezentované k článku příloženou mapkou, mají jednu zásadní chybu, a bude potřeba provést jejich opravu.

Při přípravě původního článku, která zahrnovala kromě jiného shánění dobových mapových podkladů, se mi nepodařilo dostat se k uvedené R mapě tamějšího území. Vycházel jsem tak buď z map staršího nebo naopak mladšího data, mé návštěvy lokality v roce 1970 a také současné situace, kdy hlavní lesní cesta ve směru zhruba od západu k východu (dnes nejvýrazněji upravená) dělá dojem, že je rozšířenou původní hlavní cestou kolonie

Podle R mapy (první vydání vyšlo po roce 1830) je jasné, že kolonie byla hlavní osou, tvořenou páteří komunikací, orientována ve směru cca od jihu na sever. Podle této cesty byly soustředěny domy kolonie. Druhá komunikace protínala kolonii ve směru víceméně souběžném s dnešní nejvýraznější lesní cestou, ale o něco jižněji. Když jsem tedy převzal fakta z R mapy do nového zákresu, ukázalo se, že hlavní oprava spočívá v pootočení celkové orientace kolonie o 90 stupňů. R mapa zároveň přibližně vyznačuje kontury prostoru vypáleného lesa, kde k založení kolonie došlo. Vypálený prostor vymezil plochu, kterou bylo možno přeměnit na půdu zemědělskou.

V příložené přepracované mapce můžeme vidět několik zajímavostí:

- kolonie zřejmě nebyla tak úplně stranou od veřejného provozu. Jižním okrajem se dotýkala nějaké významnější komunikace v regionu, jejíž důležitost později zanikla a zůstala z ní lesní cesta, ještě v současných mapách označená jako Napoleonova cesta.

- Název asi zůstal z období napoleonských válek, Napoleonova východního tažení. Nezdá se příliš pravděpodobné, že by byla zřizována speciálně pro toto tažení, spíše se využila vhodná cesta existující (možná s drobnějšími úpravami).

- Páteří komunikace (s domy podél ní) rozdělovala kolonii na menší západní a větší východní část. Nevedla tedy v ose kolonie. Na západní straně cesty bylo zřejmě 21 domů s pozemky. Na východní straně 29, z toho jeden dům stál pravděpodobně trochu stranou (uvedeno i v R mapě), zároveň jižně od „Napoleonky“.

- Potvrdilo se, že v pramenech uváděný kruhový tvar kolonie (viz původní článek) je podle R mapy a doplnění podrobnějších údajů nereálný.

- V soutisku mapky původního stavu (upravené dle R mapy) a současné mapy je i nadále nápadný soulad řady zakreslených prvků. Zvláště lesních cest a linek a rovněž západního okraje kolonie se současnou hranicí obce Bralin.

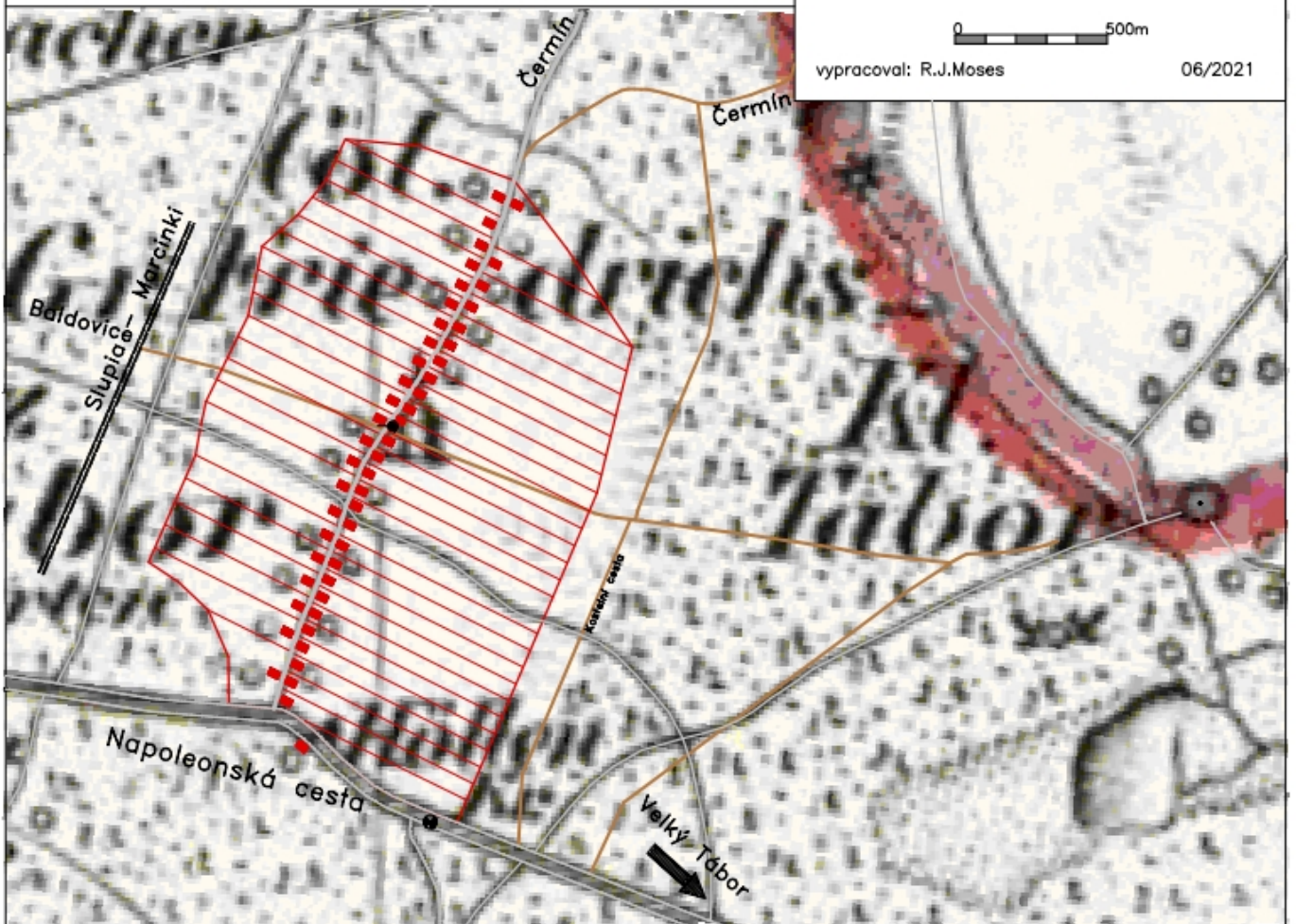
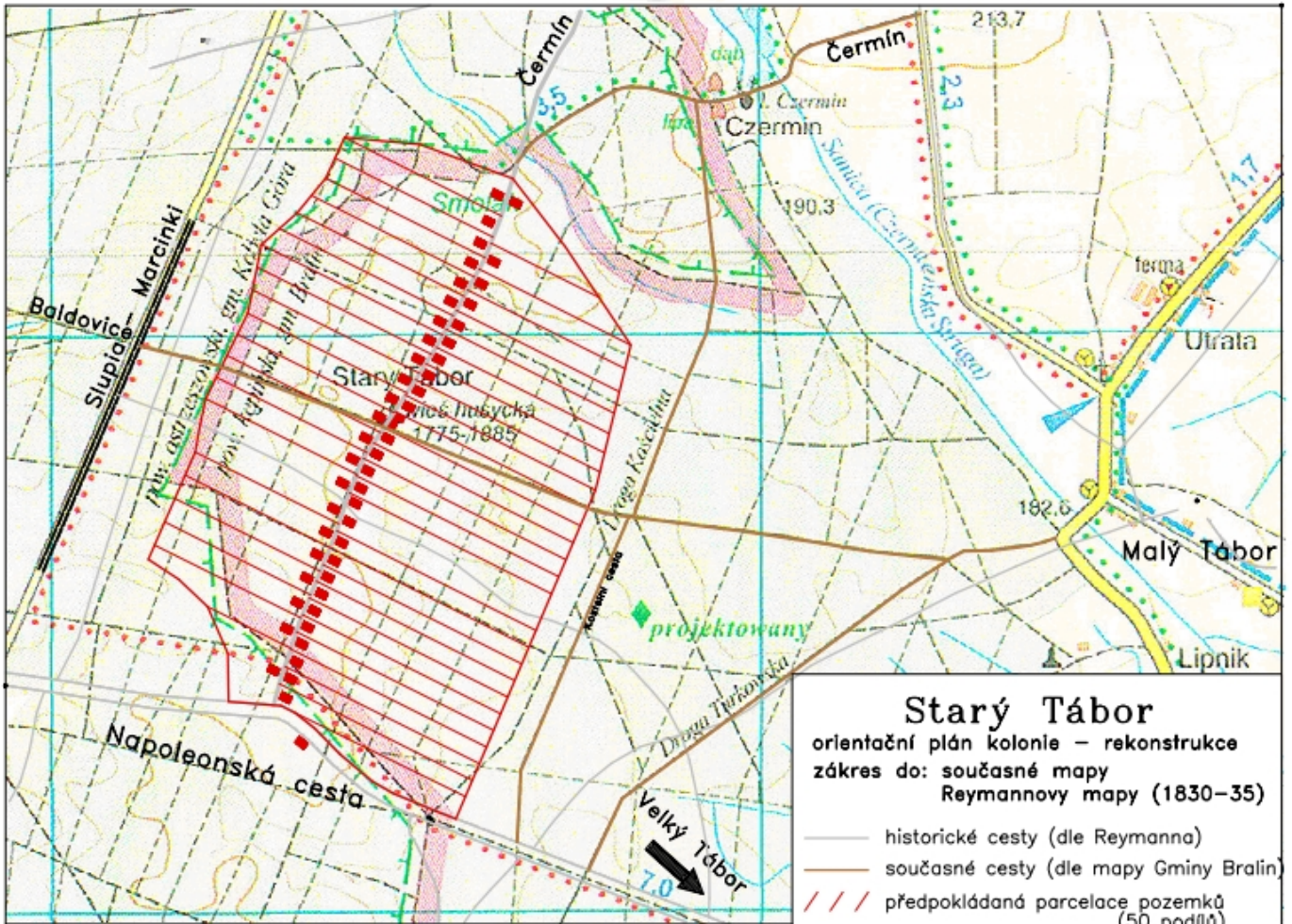
- Délka cest procházejících kolonií byla cca 1880 m a 1300 m.

K mapovým podkladům poznamenávám:

- Zákes původního stavu je proveden ne jen nějak hrubě orientačně, ale podle uváděných reálných výměr jednotlivých podílů (50 podílů celkem, jeden podíl o ploše 4,07 ha), celková výměra všech podílů kolonie 203,5 ha. Při započtení výměr obou cest kolonií procházejících, je uvažována výsledná výměra kolonie (ohraňováno obvodovou linií) cca 220 ha.

- Dát do souladu zákres dle R mapy s mapou současnou přesněji je úkol prakticky neřešitelný. V mapách neexistují žádné identické body, ze kterých by bylo možno vycházet,

ani jiné údaje. Svůj podíl na přesnosti R mapy má i původní účel a metoda vypracování, použité podklady, měřítko mapy, sražení papíru a další skutečnosti.

- R mapu nelze brát jako podrobné a reálné vyjádření skutečností zachycených v terénu. Nutně obsahuje v mnoha případech jen informativní a orientační údaje. Příkladem je to, že kolonie Fridrichův Velký Tábor je v mapě vyznačena cestami, přičemž u jedné z nich (hlavní) jsou kroužky naznačeny domy kolonie. Domy samozřejmě neměly kruhový tvar, délku či šířku až 50 m (rozměr kroužku) ani nestály 80 až 100 m od cesty (jak uvádí mapa), nebylo jich podle zákresu jen 20, ale ve skutečnosti 50.

- R mapa zároveň obsahuje i některé nesprávné údaje. Například zemská hranice mezi územím Slezska (potažmo Pruska) a Velkopolska (potažmo Polska) podle jiných dostupných údajů probíhala v zájmové oblasti tak, že Čermín byl na území Slezska (Pruska). V R mapě je ovšem hranice zakreslena tak, že Čermín je na polské straně. Ale právě poloha Čermína na území Slezska umožnila jeho osídlení českými exulanty, pokusy o usazení na území Polska (Milenčín) byly tvrdě potlačeny. Pozdější „rozebrání“ Polska tuto hranici smazalo, při obnovování Polska po 1. světové válce se o ni válčilo. Výsledkem pak byl posun o řadu kilometrů na západ, takže všechna sídla českých exulantů v Pruském Slezsku, navázaná a navazující na Starý Tábor, se ocitla v Polsku.

Závěrem chci velice poděkovat panu T. Stodolovi za jeho ohlas na můj článek a tím umožnění zásadní změny představy o tom, jak Fridrichův Velký (Starý) Tábor kdysi vypadal. Představu jsem si upravil předně já sám a doufám, že i někoho dalšího to aspoň trochu zaujalo. Tímto se zároveň omlouvám za nesprávnost původní interpretace. Nadále ovšem platí, že vypracovaná mapka kolonie sama o sobě nebo promítnutá do R mapy či mapy současné, není a ani nemůže být přesným obrazem kolonie. Má nadále jenom informativní charakter.

R. J. Moses

Z MORAVY AŽ DO VELIKÉHO SREDIŠTĚ

Prolog: Někdy kolem roku 2000 jsem před cestou za krajany do Srbska dostal zprávu, že se mám zastavit v Brně pro studenta Michala Pavlásku, který má zájem krajany navštívit. Slavili jsme pak ve sborovém společenství ve Velikém Središti Velikonoce a navštívili jsme též původem českou katolickou komunitu v Kruščici. Vzpomínám, že Michalovi se mezi krajany líbilo. Ještě několikrát se mnou cestoval – navštívil se mnou vlastně všechny krajanské komunity, do kterých jsem zajížděl. Čas plynul a já jsem se tu a tam doslechl, že Michal je zase v Srbsku. Vystudoval FF Masarykovy univerzity v Brně a nyní působí jako vědecký pracovník Etnologického ústavu AV ČR.

Ostrůvek reformovaných evangelíků, původem z Moravy, žijící ve Velikém Središti, se stal předmětem Michalova zájmu a bádání. Jedním z plodů tohoto bádání je Michalova knížka *Z Moravy až do Velikého Srediště*, která vyšla v loňském roce. Výstižný podtitul praví, že jde o *etnografické podobnosti o zapomenuté náboženské komunitě*. Jak autor v knize, kterou bych chtěl tímto čtenářům Exulantu přiblížit, uvádí, byly to nespočetné chvíle strávené v rozhovorech s posledními členy tamního evangelického sboru.

Podle ústní tradice několik mužů z Kloboucka a Nosislavska sloužilo v rámci vojenské služby ve Vršci – městě v srbské Vojvodině nedaleko hranic s Rumunskem. Kraj se jim zalíbil – úrodná půda, vinice, řídké osídlení. Po návratu vyprávěli o místě i o možnosti přesídlení, a tak v roce 1850 delegace z Klobouk u Brna navštěvuje tamní kraj. Padlo rozhodnutí dosídlit osadu Velikého Srediště. Souhlas státní osídlovací komise obdrželi. První rodiny začaly se stěhováním v roce 1851. Pocházely zejména z Klobouk u Brna, odkud odešlo přes 200 osob. Jak autor ve své studii uvádí, celkový počet evangelíků byl ještě vyšší, odcházely totiž i rodiny z Nosislavi, Dambořic, Borkovan a dalších míst.

Pozoruhodné je i pojednání o „*Narození evangelického sboru a jeho zapojení do církevních struktur*“ (str. 43). Bezpečně se ví, že již v roce 1854 se věřící scházeli k bohoslužbám a uvažovali o vytvoření sborového společenství. Stavba kostela začala v roce 1861. K posvěcení kostela došlo třetí říjnovou nedělí r. 1866. O dva roky později byly pořízeny zvony.

Autor sleduje vývoj središťské komunity od počátku až do dnešní doby. Na pozadí politických a společenských situací popisuje „*dospívání sboru*“ (str. 49) i „*období dospělosti a samoty*“ (str. 56). Dramatický vývoj sboru nastává ve střetu dvou náboženských tradic, kdy část členů přechází k nově vzniklému sboru baptistů. Svědectví o těchto událostech čerpá autor z archivních záznamů a z rozhovorů s pamětníky, zejména s paní Josefou Klepáčkovou, Marií Bláhovou a Elizabetou Hájkovou (str. 73-79).

Velmi zajímavá je i kapitola „*Působení misijních farářů z Československa*“. Farář Alois Erlich (str. 65-71) působil v Središti v letech 1928–1931. Jeho pokus „*vybudovat z vinice zpustošené město na hoře ležící*“ se setkával i s kritikou členů sboru. Jeho striktní „*provádění církevní kázně*“ u mnohých vedlo ke střetům, které vyvrcholily žádostí faráře Erliche o propuštění ze služeb ČCE. Pozoruhodné je i působení druhého faráře Karla Lovečka (1932 – 1940). Karel Loveček a jeho manželka do sborových aktivit vnesli několik novinek, na které lze nazírat perspektivou kulturní inovace (připomínání Dne matek, tzv. Kamerunský večer – ten měl za cíl finančně podpořit evangelické misionáře v zahraničí, zejména práci bratra Mikoláška v Africe, zavedl i silvestrovský večer). Farář Loveček, jak vzpomínali nejstarší pamětníci, „*jejich dětství zásadně nábožensky a kulturně formoval*“ (str. 80-82).

Třetím a posledním farářem vyslaným Českobratrskou církví evangelickou byl Jaroslav Pech (1940 – 1945). Stejně jako Erlich a Loveček se i Pech pokoušel měnit a formovat náboženský život věřících. Například se snažil zavést, aby se v rámci bohoslužeb modlitba Páně odříkávala společně.

S tím ovšem u Središťanů narazil – pro nezvyklost to bylo odmítnuto. Kazatel Pech přece jen s některými inovacemi prorazil. Zavedl například Komenského večery v den narození JAK a Masarykovské večery u příležitosti dne narození TGM. Mějme na paměti, že byla doba válečná a ve Središti měli Němci svoje podporovatele z řad německých a českých katolíků. Však také na počátku roku 1944 jiné formy náboženského života než bohoslužby byly zakázány. Mnozí členové české komunity vstoupili do partyzánských jednotek, vedených pozdějším jugoslávským prezidentem J. B. Titem. Farář Pech po pětiletém působení ve sboru odchází zpět do Československa (str. 83-88). Jak správně autor vystihl, v době nepřítomnosti českých farářů se „*sloupy*“ sboru stávají místní laičtí vůdci, kteří se těšili velké důvěře a autoritě. Jejich morální kredit byl nezpochybnitelný. Jmenujme Františka a Elizabetu Hájkovy, Josefu Klepáčkovou, Annu Pilátovou a Růženu Ninkov.

V poválečné době se Središťanům otevírá svět. Z Velikého Srediště byli vysídleni česky hovořící katolíci spolu s Němci katolického vyznání. Opuštěné domy obsazují běženci z Bosny a Hercegoviny a Černé Hory. Československé státní orgány nabízejí českým menšinám v zahraničí možnost reemigrovat a osídlit českomoravské opuštěné pohraničí. Mnohé komunity toho využily (např. část Zelovských v Polsku či obyvatelé na Volyni). Središťané svou vesnici neopustili. Navíc po roce 1948 došlo k ochlazení vztahů mezi Jugoslávií a Sovětským svazem, což později poznamenalo i kontakty mezi Československem a Jugoslávií. Kontakty s českou komunitou byly přerušeny. Sbor byl správně zařazen do svazku srbské reformované církve. V samotném Središti se členové reformovaného sboru dál scházeli k bohoslužbám, tento privátní projev víry byl tolerován, ale například církevní křest nebo sňatek v kostele byl komunistickým režimem zakázán.

S postupem času, jak staří členové – „*sloupy sboru*“ postupně umírali a jejich synové a dcery a už i další generace žijí převážně

mimo Veliko Srediště, se vlastně stalo, že již není komu reformovanou víru v místě předávat. Svědkem tohoto postupného zániku središťského sboru jsem byl i já coby celocírkevní kazatel ČCE pro české sbory ve východní Evropě v letech 2005 – 2015, kdy jsem velmi často do Srbska za krajany dojížděl.

V závěrečné kapitole autor zaznamenal své loučení se Središtěm. Sám se začíná věnovat dění na tzv. balkánské migrační trase. Do Srbska se v rámci mapování situace migrantů a uprchlíků dostal mnohokrát, ale Veliko Srediště navštívil už pouze jednou – v roce 2016, kdy se vzpomínalo 150. výročí posvěcení kostela. Měl jsem tu čest spolu se Središťskými tuto slavnost připravovat a účastnit se jí. Sjelo se na sto účastníků žijících nejen v Srbsku, ale i v zahraničí, s vazbami na Srediště. Tato událost se stala vlastně i neoficiálním „prvním srazem središťských rodáků“. Na důstojné bohoslužby navázal program v kulturním sále ve Vršci. Četly se pozdravy těch, kteří nemohli přijet. V proslovech i čtených pozdravech se odrážela emotivní radost ze setkání s touhou setkávat se i v budoucnu. Vzpomínala se cesta předků z Moravy i cesta reformovaného sboru napříč dějinným vývojem až do současnosti. Však jsem to v závěrečné řeči tehdy zdůraznil slovy: „Cesty víry jsou nevyzpytatelné a jdou si svými cestami.“ (str. 216)

Podobenství Michala Pavláška o jedné kapitole kulturní historie původně moravských evangelíků v zahraničí mě zaujalo. Tuto knížku Vám, milí čtenáři, vřele doporučuji.

(Michal Pavlásek: Z Moravy až do Velikého Srediště – Etnografické podobenství o zapomenuté komunitě; Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno 2020)

Petr Brodský, emeritní potulný

RODINNÁ HISTORIE

Mirotín

Ve věstníku spolku Exulant č. 45 byl otištěn článek o umístění pamětní desky na dřívější českou modlitebnu v Mirotíně na Volyni. Jako jeden z potomků mirotínských

Čechů a iniciátor pamětní desky, bych se chtěl k této události vrátit a připomenout Mirotín i poválečné osudy jeho obyvatel.

Původně česká vesnice Mirotín na Volyni je vzdálená asi 17 km od okresního města Zdobunova a 28 km od krajského města Rovna. V roce 1902 koupili Češi, pánové Jan Němeček, Josef Nesvarba, Václav Valášek a Josef Zajíček od ruského šlechtice Kollinkova v katastru ukrajinské obce Hlupanin opuštěný zemědělský dvůr se všemi pozemky. Vůbec nejaktivnější postavou celé akce byl Josef Zajíček. Nová ves, kterou zde založili, se zpočátku po nějaký čas jmenovala Český Hlupanin, což pak bylo změněno na Mirotín. Na kupní cenu se museli budoucí obyvatelé poskládat a mnozí se přitom i hodně zadlužili. Dohromady však získali více než 800 ha polí a nejméně 100 ha luk a rašelinišť.

V následujícím roce se přistěhovalo 17 českých rodin z Michalovky (Edita Štěřiková: Země otců). Jejich přestěhování mělo prozaický důvod. V Michalovce se živili málo výnosným tkalcovstvím, tamní půda nebyla příliš vhodná k obdělávání. V Mirotíně to bylo s půdou naopak. Takže, když se na Michalovce dozvěděli o volné půdě, reagovali okamžitě. Přistěhovalci z Michalovky byli čeští baptisté a založili tu druhý český baptistický sbor na Volyni. Za nimi sem potom přišly ještě další rodiny. Byli to především exulanti z Boratína, Michalovky, ale i z oblasti Chersonu. Téměř všichni původně pocházeli z polského Zelova. Šlo o rodiny převážně vyznání českobratrského, baptistického a někdy i pravoslavného (v roce 1888 přijalo na Volyni kvůli půdě 5 505 Čechů pravoslaví). V době zakoupení pozemků byla celá oblast stále ještě dosti zalesněná. Dnes se tam ovšem s lesem nikde moc nepotkáte. Dokonce nedaleká původně česká vesnice jménem Zálesí už vlastně také za žádným lesem dávno neleží.

Jako rok založení Mirotína je někdy chybně uváděn rok 1870 a mezi zakladateli jsou uváděni i Češi z Bohemky, i když ta byla založena až o tři roky později než Mirotín (J. Vaculík: Dějiny volyňských Čechů I a II).

Ovšem zakladatelé Bohemky byli pánové Ignác Andrš, Fridrich Horta, Fridrich Jelínek, Pavel Poláček a František Zlatník, tedy samá jména známá z Michalovky, Mirotína či spíše ze Zelova a všichni z nich byli v podstatě potomci exulantů!

Jak již bylo uvedeno, po krátkém čase byla česká část nové obce, na rozdíl od té původní části ukrajinské, nazvána Mirotín. Údajně kvůli tomu, aby byl v jejich obci věčný mír. Mirotínští Češi vždy tvrdili, že vesnice Hlupanin nikdy součástí Mirotína nebyla. Dnes už to sice je jedna velká vesnice, celá označená jako Mirotín, ale mezi částmi Hlupanin a Mirotín je dodnes patrná proluka. Podle polských vojenských map z roku 1922 patřilo k Mirotínu i několik domů za Hlupaninem směrem k Lidavě a k Urvenám. V Urvenách koneckonců snad i někteří mirotínští původně bydleli.

Vesnici Mirotín budovanou v sousedství ukrajinského Hlupanina obývalo záhy přes tři sta českých obyvatel. Bylo to dáno hlavně velikostí rodin, které sem přicházely. Tento počet obyvatelstva Mirotína a Českého Háje, se udržoval prakticky až do doby reemigrace. Bylo to navzdory některým pohybům směrem za oceán, do Československa, anebo také na jih, do krymské oblasti. Ony se totiž některé rodiny exulantů stěhovaly mezi všemi vyjmenovanými oblastmi. Stejně tak jako někteří kazatelé.

Původ novoosídlenců byl mezi potomky českých pobělohorských exulantů ve Slezsku, ale důvody k jejich přesídlení ze Slezska do Polska a na Volyň byly především ekonomické. Cesta sem na Volyň byla 4x levnější než do Ameriky a půda zde byla ještě na samém začátku 20. století také ještě velice levná. To vše byly pochopitelné důvody, stejně jako prvotní tolerance k jimi vyznávané víře. Ze skromných dostupných zdrojů (například čtyř matrik, vedených hlavně kazateli v rámci mirotínského baptistického sboru) zjišťujeme, jak málo vesnici zasahovaly vlivy domácího prostředí. Mám tím na mysli hlavně to, že se jen v ojedinělých případech Češi ženili, anebo také Češky vdávaly s Ukrajinci nebo Rusy. Vliv na to

mělo složení obyvatel vesnice. Kdy zmínění baptisté, ale i ostatní obyvatelé, si žili životy v rámci své komunity, tedy poněkud odtažitě od jiných náboženských a občanských společenství.

Dnes je pro nás potomky mirotínských velká škoda, že se do původních zápisů matrik dostávaly informace týkající se výhradně vnitrosborového života a nebyly tam zahrnovány případy osadníků žijících mimo baptistický sbor. Ale zase jsou tam zaneseny informace o baptistech z vesnic ležících v okolní oblasti, které neměly zřejmě vlastní sborovou organizaci. Právě tyto matriky jen potvrzují tu dobrovolnou separaci od okolí, která se částečně projevovala ještě po reemigraci v Čechách. Vytváří to dojem, že exulanti vše, mimo svou sborovou komunitu, přijímali se značnou nedůvěrou.

Cituji ze vzpomínek pana Jiřího Němečka, mirotínského rodáka: „*Začátky života českých rodin nebyly snadné, mnoho rodin si muselo půjčit peníze v bance na zakoupení půdy, výstavbu budov a pořízení živého a mrtvého inventáře. Museli maximálně šetřit, ale všichni byli šťastní, že mohou pracovat na svém a bydlet pod vlastní střechou (někteří i v provizorním). Těšilo je žít mezi spoluobčany vyznávajícími stejné duchovní a mravní hodnoty i horlivost k službě Bohu. Byla dodržována úzkostlivá čistota života ve sboru i jedinců a vládla zde přísná sborová kázeň. Při zakládání obce se občané dohodli, že v obci nesmí nikdo otevřít hospodu, kde by se prodával alkohol, a to se jim také podařilo. Až do odjezdu v r. 1947 to byl ojedinělý případ na Ukrajině.*“

Vesnici tvořila a stále tvoří jedna 3,4 km dlouhá ulice, s domy jako korálky po obou stranách. Druhá řada domů se nestavěla, protože plocha za domy byla využívána k zemědělským účelům, a tak bylo jednodušší stavět vedle sebe, byť to vesnici stále jen prodlužovalo! Protože stavebního materiálu jako je kámen bylo v okolí velmi málo, tak když někdo vyoral kámen na poli, odnesl ho povinně do vsi pro stavební účely.

Již při zakládání vesnice vyčlenili osadníci po vzájemné dohodě uprostřed plochu

o celkové rozloze 2 ha. Bylo to místo určené pro kostel, školu a hřbitov. Kromě toho, měla své místo uprostřed obce i hasičská zbrojnice. Z jedné staré původní budovy, která zde stála, si udělali školu. Ta v prvních letech provizorně sloužila v neděli pro konání bohoslužeb. V dalších letech si mirotínští své pomocí vybudovali vlastní modlitebnu, respektive kostel. Prof. Jaroslav Vaculík v „Dějínách volyňských Čechů II“ píše: „*Modlitebna baptistů v Mirotíně byla postavena podle návrhu laického stavitele, mlynáře Zajíčka v roce 1912. Interiér byl vyzdoben verši z bible v českém, polském a ruském jazyce.*“ Další z bohubilých aktivit pana Josefa Zajíčka, který byl velice činný, ovšem na stavbě se podíleli téměř všichni obyvatelé vesnice. Kostel byl posvěcen 28. září 1912, vešlo se prý do něj až pět set věřících a výročí slavnostního otevření kostela se pak v budoucnu stalo v Mirotíně dnem posvícenským.

Při instalaci pamětní desky v roce 2017 byl stav mirotínského kostela velmi špatný. Na štítu budovy byl dosud státní znak SSSR, který tam byl zřejmě přidělán k 50. výročí vzniku tehdejšího Sovětského svazu. Před tím prý budova delší dobu sloužila místnímu kolchozu jako skladiště obilí. Dnes je v přední části budovy zřízena jakási společenská klubovna obce a mirotínský starosta zmínil, že mají příslib financí k rekonstrukci. Takže je snad naděje ke zlepšení situace.

Lukavec

V této obci uprostřed Českého středohoří jsem se v rodině, jak se říkávalo „soukromě hospodářícího rolníka“ Václava Sazečka (mladšího) 30. ledna 1950 narodil, jako třetí dítě a první syn. Otec byl jedním z mnoha remigrantů z dlouhé řady volyňských Čechů, kteří se vrátili po více než sedmdesáti pěti letech úspěšného působení v bývalé carské Volyňské gubernii, zpátky do Čech. Rozhodnutí volyňských Čechů vrátit se do původní vlasti vygradovalo v posledních letech před válkou, ale hlavně během ní. Před 2. světovou válkou se jich na Volyni dotkly některé tlaky ze strany nacionalistů polských, během války, a ještě více k jejímu konci i po ní, zase

ataky nacionalistů ukrajinských, známých u nás především jako banderovci. Jednou z 384 českých doložených obětí jejich řádění na Volyni byl i nejmladší strýc Václava Sazečka mladšího, ani ne pětadvacetiletý Jaroslav. Byl bestiálně zabit v únoru 1944, spolu s jedním dalším občanem Mirotína.

Drtivá většina dospělých mužů „volyňáků“, schopných vojenské služby, se prý na jaře v roce 1944 spontánně přihlásila do tehdejší „Svobodovy“ jednotky, bojující na straně Rudé armády proti nacistickému Německu. Také Václav Sazeček mladší, stejně jako jeho dva volyňští strýci Josef a Vladimír, přišel tou dlouhou a těžkou cestou, spolu s vítěznými jednotkami přes proslulou Duklu, do tehdejší okupované ČSR. Po rozpuštění vojenských jednotek v roce 1946, a někteří už vlastně během roku 1945, se volyňští muži většinou přihlásili o volné zemědělské usedlosti, které se zejména v pohraničí nabízely ve velké míře k užívání. Nakonec jim to vše prý bylo údajně naslibováno ještě na Volyni, před jejich nástupem do armády! Už tehdy se mluvilo o vystěhování většiny německého obyvatelstva z českého pohraničí, někdy stále nesprávně nazývaného „Sudety“. Příčina těchto opatření byla zřejmá, byl to hlavně podíl českých Němců na rozbití republiky a jimi silně proklamovaný zájem žít spolu s Němci ve společném státě. Vesnička Lukavec ležela pouhé dva kilometry od protektorátní hranice s Německem, která se nacházela zhruba na půl cesty mezi nimi a sousedními Keblicemi. Takže do pohraničí spadala, jak se říká, s odřenýma ušima.

Při poválečném přidělování majetků volyňským Čechům v ČSR šlo většinou o domy a pozemky původně patřící odsunutým německým rodinám, nebo po Němcích, kteří už sami pohraničí opustili. Majetky tam ale většinou byly vyrabované hned po skončení války českými „zlatokopy“ z vnitrozemí, anebo dalšími dobrodruhy všemožného ražení. V několika prvních měsících po skončení války a po následném „odsunu“, se také někteří Němci vraceli přes děravou hranici pro části zanechaného majetku nebo také pro zakopané cennosti. Několik německých rodin,

soudě podle jejich jmen - Walter, Freibera, Ehrlich, Fisher a další, v Lukavci zůstalo. Tak tomu bylo zřejmě i v jiných vesnicích a městech.

Do Lukavce přišlo těchto Svobodových vojáků hned několik. Kromě zmíněných dvou Sazečků také několik bratrů Dědkových a Stehlíků. Téměř všichni z nich dokonce pocházeli z jedné vesnice, z Mirotína a z jeho nejbližšího okolí. Teprve v roce 1947 pak za nimi přijely i jejich rodiny. Na jednu rodinu, respektive na jednotlivé dospělé osoby, se tehdy většinou přidělovalo 7 až 8 ha zemědělské půdy. Pokud už nebyly zemědělské usedlosti úplně vyrabované, získali tito noví nabyvatelé i potřebné zemědělské stroje a k nim přiměřené prostředky.

Drtivá většina příchozích „volyňáků“ byli původně zemědělci, měli proto s běžnými pracemi na vesnici bohaté zkušenosti. Vždyť všechny ty své kvalitní znalosti prokázali už na ruské Volyni, když tam naučili značně zaostalé Ukrajince mnohým užitečným zemědělským praktikám, Ukrajincům do roku 1865 většinou neznámým.

Václav (ročník 1924) přišel do Lukavce jako svobodný mladý muž a záhy se zde seznámil s keblickou rodačkou Jiřinkou Frankovou. Frankovi, stejně jako mnozí další Kebličané, přišli do Lukavce také až po skončení války. Jejich příchod byl motivován stejně jako příchod „volyňáků“, tedy osídlováním vylidněných pohraničních vesnic. Keblice ležely, jak již bylo řečeno, v době války hned za tou pomyslnou čarou, uvnitř protektorátu. Václav a Jiřinka uzavřeli 21. září 1946 manželský svazek, který jim vydržel až do roku 2004, kdy Václav v nedožitých osmdesáti letech umřel. Jiřinka zemřela o celých deset let později. Z jejich manželství vyšlo celkem devět dětí.

Bylo již zmíněno, že volyňští Češi se většinou hodlali žít zemědělstvím. A tak Sazečkoví dostali k usedlosti číslo 40 svých 15 ha zemědělské půdy. Když se v roce 1947 vrátilo do ČSR zbývající více než 34 000 rodinných příslušníků „volyňáků“, tak se k Václavovi na nezbytný čas nastěhovali jeho rodiče i s jeho třemi sourozenci. Rodiče

během krátké doby dostali k dispozici také svůj příděl půdy a usedlost v nedalekém Opárně.

Ještě je třeba zmínit málo známou okolnost, že za přidělenou usedlost mladí manželé Václav a Jiřinka Sazečkoví, spláceli dluh 138 500 korun, který jim byl „velkoryse“ rozepsaný na deset let. To vyplynulo z dokladů, které měl Václav pečlivě uložené, a které se nikdy s dětmi doma neprobíraly. K tomu snad jen ještě jedna malá poznámka. Nominální hodnota tohoto dluhu zůstávala pro dlužníky stále stejná, navzdory měnové reformě z roku 1953. Dluh v žádném kurzu ponížen nebyl, a navíc se k němu vázala i povinnost pracovat ve státním statku Lukavec.

Dům číslo 40 v Lukavci, přidělený Václavově rodině sousedil z pravé strany s domem č.p. 39, kde začal svůj nový život i Václavův strýc, také bývalý voják „svobodovec“ Vladimír Sazeček. Kdo by si myslel, že proto šlo o přátelské a idylické sousedství, ten by se hodně spletl! Paní Jiřinka byla, mírně řečeno, konfliktní typ, a po krátké době se obě rodiny vlastně přestaly stýkat! To se ovšem ke smůle hlavně všech malých dětí, týkalo i dalších příbuzných. V dubnu 1947 se Sazečkově v Lukavci narodila první dcera Růžena a na konci září 1948 další dcera Venuše. Rodině se i přes tehdejší docela tvrdé povinné odvoddy do eráru dařilo poměrně dobře. Půda tu byla dosti úrodná, za vypěstované plodiny se pokaždé dalo něco utržit a rozmnožovat i takzvaný živý inventář. To již v Československu proběhly známé politické změny, které měly samozřejmě vliv i na další vývoj této komunity, potažmo i rodiny.

Volyňští Češi, protože mnozí z nich pocházeli i z exulantů, byli také silného náboženského založení. Jednalo se především o reformované evangelíky a v našem případě hlavně o baptisty. Volyňská vesnice Mirotín, odkud Sazečkové pocházeli, byla nakonec největším centrem baptistů mezi volyňskými Čechy! Nový politický režim nastolený v roce 1948 v ČSR ovšem podle převzatého sovětského vzoru žádným náboženstvím vůbec nepřál. Většina kazatelů příslých z Volyně

prošla kriminály, ale někteří jiní baptisté se pak ocitli na seznamech proslulé StB. Problémem pro tyto reemigranty z východu bylo tedy nadcházející, pro ně dosti nečekané, politické směřování státu. Oni už totiž měli nezapomenutelné negativní zkušenosti s komunistickými experimenty všeho druhu, a tak tento vývoj nijak zvlášť nevíkali. To byly hlavní sporné body v jednání českých úřadů s „volyňáky“. Mnozí z nich to potom odnesli i několikaletým vězněním za ilegální činnost. Jestliže utekli z dosahu bolševických lágrů v Rusku, tak tady se jim někteří nevyhnuli! Ta kritická období pro ně byla dvě. To první přišlo těsně po „Únoru“ a druhé vzápětí při zahájení „kolektivizace“. Přitom původně se někteří architekti nové vnitřní politiky naivně domnívali, že to budou právě lidé z Volyně, kdo tady podpoří ideologii importovanou z východu. Opak však byl pravdou, ani ta krátkodobá zkušenost se sověty se nedala jen tak lehce vymazat z paměti! Navíc „volyňáci“ byli docela tvrdé palice, konečků jejich předci museli být hodně tvrdí, aby zvládli vše, co souviselo s usazením a pobytem v ruském prostředí.

Lubomír Sazeček

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

Před 100 lety – potomci exulantů a 300. výročí staroměstských poprav

Po uzavření vestfálského míru (1648) je J. A. Komenskému jasné, že naděje exulantů na návrat do vlasti jsou zmařeny. Je zklamán, tím že české protestanty hodili přes palubu jejich souvěrci, po jejichž boku ve třicetileté válce bojovali, ale i tím, jak se změnili lidé v Čechách, když zrazují to, zač jejich předci bojovali a k čemu se kdysi hlásili. Píše známý „Kšaft umírající matky Jednoty bratrské“. Přes všechno zklamání se v něm ke ztracené vlasti a jejím obyvatelům obrací slovy: „*Na tebe, národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti také nemohu při svém již dokonalém s tebou se loučení ...tebe pokladů svých, kteréž mi byl svěřil Pán, nápadníkem a dědicem činím...*“ A bez zášti odkazuje

vlasti a národu to nejlepší, co se domnívá, že Jednota měla a co by mohlo být lidem v Čechách a na Moravě ku prospěchu.

Milá vlast se však už změnila. Bělohorští vítězové vytvořili obrazy exulantů v nejčernějších barvách, jako nejhorších ničemů. Později dochází ke snaze exulanty z historického vědomí vytěsnit úplně jakoby žádná násilná protireformace a její oběti nikdy ani nebyly. Odhlédneme-li od minority českých a moravských evangelíků, tak se ve většinové české společnosti téměř podařilo tuto „fake news“ prosadit (dnes je opět tento pohled silně fedrován). V 19. století už o exulantech a o jejich historii v původní vlasti mimo zmíněné evangelíky téměř nikdo neví. S národní emancipací se pozvolna obnovuje zájem o českou reformační minulost. To se kromě jiného projevuje i v literární tvorbě např. Václava Beneše Třebízského, Josefa Františka Karase, Františka Josefa Čečetky, Josefa Svátka, Aloise Jiráka a dalších. Přemýšlím-li o tom, s jakým obrazem pobělohorského exulanta je možné se v české beltrii setkat, mám dojem, že existují vlastně jen dva takové obrazy vytvořené fantazií spisovatelů. V různých odstínech je to buď obraz zlomeného člověka, který v nehostinné cizině prožívá mučivou bolest nad ztrátou vlasti, na níž s lítostí vzpomíná bez jakékoli životní perspektivy, nebo obraz psychopata, který se tajně vrací s neovladatelnou touhou, aby se za utrpená příkoří mstil, ničil, zabíjel, zapálil Prahu apod.²⁷

Jaké byly skutečné osudy exulantů ze 17. a 18. století a jejich potomků bylo většině české společnosti zcela neznámé. S nástupem 20. století se objevuje zájem o české menšiny žijící v zahraničí. Potomkům pobělohorských exulantů se přejně věnoval především právník a demograf Jan Auerhan²⁸. V roce 1913

²⁷ Např. V. B. Třebízský: Pobělohorské elegie; J. F. Karas: V soumraku, Z temných dob; J. Baun: Mezi vyhnanci; F. J. Čečetka: Dcera exulantova; J. Svátek: Sasové v Praze, Švédové v Praze, Poslední Budovec; A. Jirásek: Skály, Temno, Sousedé, U domácího prahu.

²⁸ Soubor jeho článků věnovaných problematice exulantských osad vyšel v publikaci Dr. Jan Auerhan: Osady českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku, Praha 1920.

navrhl pozvat potomky exulantů k oslavám památky M. J. Husa v roce 1915, k čemuž dojít nemohlo, a uvažoval i o možnosti jejich repatriace.²⁹ Po vzniku samostatné ČSR bylo úsilí o repatriaci potomků exulantů pod heslem „odčinění Bílé hory“ obnoveno a zastřešeno „Kostnickou jednotou, ústředím čs. evangelíků“. Svými sympatiemi úsilí podpořil i prezident republiky T. G. Masaryk, když předsedovi Kostnické jednoty dr. Luklovi napsal: „... myšlenka repatriace potomků českých exulantů z Polska, Ukrajiny, Pruského Slezska a vůbec odevšad je mi velmi sympatická. Znamená to získat pro republiku přírůstek rodin, ve kterých žije tradice věrnosti ku vlasti. Jistě by se také dostala zemědělská půda, svěřená těmto rodinám, do rukou povoláných...“³⁰

Do repatričního úsilí se dobře hodila účast potomků exulantů na pietních vzpomínkových akcích k 300. výročí staroměstských poprav v roce 1921. Po nezdařených Husových vzpomínkových oslavách v roce 1915 to byla vůbec první příležitost k oficiálnímu setkání potomků pobělohorských exulantů a české veřejnosti.

Pozvání zajistila a organizátorem jejich účasti byla opět Kostnická jednota. V jejím časopisu Kostnické jiskry vyšla 19. května 1921 silně nadnesená informace: „*Naši emigranti se začnou vraceti do vlasti! K slavnostem na Růžovém paloučku u Litomyšle a k jubileu poprav staroměstských zavítají k nám zástupci zahraničních sborů našich, aby se nejen potěšili v naší svobodě, ale vyhlédli si místo ve staré otčině, kde má*

Dále např. JUDr. Jan Auerhan: Československé menšiny za hranicemi, Praha 1918.

29 Edita Štěříková: Země otců, Praha 2005, str. 160. Dále k tématu např. Miloslava Hošková: Reemigrace a usídlení potomků českých exulantů na Zábřezsku po 1. světové válce, in Český lid, roč. 73, č. 3 (1986); Michaela Klusáková: „Náboženská“ reemigrace v meziválečném období, diplomová práce, Pedagogická fakulta UK Praha 2016; Jaroslav Vaculík: Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce, in Universitas, revue Masarykovy univerzity, mimořádné číslo 2017, Brno 2017; Romana Fojtová: Reemigrace potomků exulantů po první světové válce, in Věstník EXULANT č. 50 (2/2020).

30 Akce o návrat emigrantů. Kostnické jiskry, roč. III (VI) č. 49 z 15. 12. 1921, str. 1.

vzniknouti Újezd Komenského z jejich rodin, národu i církvi navracených. Jak se těšíme na to shledání“.³¹ Zdá se, že i potomci exulantů se na shledání těšili. Aspoň podle jiné zprávy Kostnických jisker mělo pozvání k účasti v jejich obcích ve Slezsku, v Polsku i na Volyni značný ohlas: „*Dle došlých zpráv, budou delegace českých exulantských sborů ze Slezska, Polska a Ukrajiny velmi četné. Za samého Zélava hlásí se účast 25 bratří, taktéž z Husince a z okolních osad. Delegace Borjatinská z dálné Ukrajiny, 6členná, již částečně došla ...Rádi by měli dne 19. června na Růžovém Paloučku děkovné služby Boží...*“³² Z exulantských obcí nakonec dorazilo 116 účastníků. Přijeli ve třech proudech, na hranicích je očekávali delegáti Kostnické jednoty, kteří je pak po celou dobu pobytu provázeli.³³ Kromě nich přijela i delegace amerických Čechů a z jižní Afriky dorazil Komenského pravnuk Jiří Viktor Figulus s dceru Gertou³⁴: „*V neděli [20.6.] přijel do Prahy potomek Jana Amose Komenského G. V. Figulus a zůstane zde asi čtrnáct dní, aby si prohlédl osvobozenou vlast, kterou jeho slavný praděd musil po bělohorské katastrofě opustit*“³⁵

Pietní akce byly k tomuto výročí pořádány na mnoha místech republiky. Potomci exulantů se měli účastnit těch nejmohutnějších, které se konaly na Růžovém paloučku u Litomyšle a v Litomyšli a potom v Praze. Připravený program byl opravdu náročný.

V Litomyšli byla vzpomínková slavnost k výročí staroměstských poprav spojena s odhalením dvou památníků. Po vzniku

31 Naši emigranti se začnou vraceti do vlasti! Kostnické jiskry, roč. III (VI), č. 20 z 19. 5. 1921, str. 119.

32 Výprava potomků českých emigrantů do Čech, Kostnické jiskry, roč. III (VI), č. 23 z 9. 6. 1921, str. 139.

33 Slavnost na paměť Staroměstské poprav y r. 1621 v Praze a na Růžovém Paloučku. Kostnické jiskry, roč. III (VI), č. 25 z 23. 6. 1921, str. 150.

34 Arnošt Polavský: J. V. Figulus a jeho africká dobrodružství, Praha 1928; Markéta Pánková: Gerta Figulusová – „dcera českého národa“ z rodu Komenského; životní příběh pohledem kmenologie, in Historia scholastica č. 2/2020, Praha 2020.

35 Potomek Komenského v Praze, Národní listy, roč. 61, č. 167 z 20. 6. 1921, str. 1.

samostatného Československa místní „Spolek pro získání Růžového paloučku“, a zejména Bedřich Dudycha, profesor na „Zemské odborné škole“, usilovali o vznik památníku J. A. Komenského na místě spojeném s pověstí o odchodu exulantů. Pomník navrhl v letech 1920–1921 architekt Alois Metelák a konstruktér Karel Preis. Tvořilo ho nefigurativní dílo ve tvaru zeměkoule o průměru 2,5 metru, znázorňující „*Orbis terrarum*“. Jeho povrch pokrývala lichoběžníková měděná pole s vytepanými symboly české státnosti a význačnými momenty ze života a díla Komenského, včetně titulů jeho spisů. Sféra stojí na žulovém jehlancovém podstavci, který taktéž zdobí tepané měděné desky s citáty z „*Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské*“. Na Růžový palouček se však tento pomník nedostal. Z obav, aby na odlehlém místě nedošlo umělecky cenné dílo úhony, bylo rozhodnuto o jeho umístění v Litomyšli. Pro Růžový palouček vytvořili architekt Metelák s konstruktérem Preisem dílo jiné – Památník Českým bratřím. Kromě alegorického znázornění pohnuté existence Jednoty bratrské byly jeho součástí i desky se jmény pobělohorských exulantů z Litomyšlska a upravená Komenského slova: „*Živ buď, národe, neumírej! Vláda věcí Tvých se k Tobě navrátí*“. Pomník zhotovili žáci „Zemské odborné školy pro zpracování dřeva a kovů“ v Litomyšli ze sibiřské mědi darované československými legionáři, kteří tak znovu dali najevo svou návaznost na husitskou tradici.³⁶ Takže onoho památného 19. června 1921 byla v Litomyšli sláva velická, neboť dopoledne byl slavnostně odhalen památník Českým bratřím na Růžovém paloučku a odpoledne památník Komenského v Litomyšli. Počet účastníků slavnosti byl ohromný, odhaduje se na 30 000 až 60 000 lidí.³⁷

36 Milan Skřivánek: Růžový palouček. Pojednání o proměnách historického vědomí; in Pomezí Čech, Moravy a Slezska, svazek 12 (2011), Litomyšl 2011.

<https://lam.litomysl.cz/objekt/02-vp6-pomnik-jana-amose-komenskeho>; <https://lam.litomysl.cz/objekt/v-05-pamatnik-ceskym-bratrim-na-ruzovem-paloucku>

37 Milan Skřivánek: Růžový palouček, str. 16, autor chybně uvádí počet exulantů 126.

Potomci exulantů přijeli v sobotu 18. června. Byli přijati a ubytováni evangelíky ze sborů v okolí Litomyšle. Nazítří, v neděli v osm hodin ráno bylo krátké bohoslužebné ztišení v evangelickém kostele v Bučině, v půl deváté se odebral průvod místních evangelíků s exulantskou delegací na Růžový palouček. Na zachovaných filmových záběrech můžeme vidět potomky exulantů, jak v průvodu přicházejí na Růžový palouček a v čele nesou bílý prapor s kalichem.³⁸ V půl desáté byly zahájeny děkonné evangelické bohoslužby, při nichž kázal bývalý farář exulantského sboru v Zelově v Polsku Bohumil Radechovský a farář evangelického sboru v Bučině Rudolf Medek.³⁹ „*Pobožnost vyhnanců, zpěvy, horlivé modlitby za vlast naši i za zemi, ve které právě útulek svůj nacházejí, byly plny hloubky, něhy, upřímnosti a radosti i pokoje Božího.*“⁴⁰

V 11 hodin byla zahájena za účasti poslanců, senátorů a nejvyšších státních úředníků slavnost kodhání památníku Českých bratří. Hlavní projev pronesl Alois Jirásek. Část projevu, která se týkala pobělohorských exulantů, uvedl Jirásek příběhem Adama Trubače: „...*tenkráté Adam Trubač, měšťan mladoboleslavský, pozbyl konfiskací všeho svého majetku. Z vlasti ho vyhnali a do vyhnanství jemu, teď žebrákovi, dali hůl, na kterou jemu pro posměšek dali vyrýti to, co Adam Trubač řekl před soudem, když jej nutili, aby přestoupil: 'Žádný není tak mocný, aby mému svědomí rozkazovati mohl.' Jaká chvála, jaká oslava v tom posměšku. Adam Trubač nebyl sám [...] raději se vystěhovali do nehostinné ciziny, než by jednali proti svému přesvědčení [...] A z těch pak, kteří zůstali mnozí [...] v polovici 18. století i později odešli z vlasti, nemohouce snést útisky svých vrchností, nebo aby právi byli svému svědomí. Vystěhovali se do Braniborska i do pruského Slezska. Usadili se*

38 <https://www.youtube.com/watch?v=2IEJKoj8E1o>; <https://www.europeana.eu/cs/item/08615/0062767>.

39 Na Růžovém paloučku, Kostnické jiskry, roč. III (VI), č. 24 z 16. 5. 1921, str. 144.

40 Slavnost na paměť Staroměstské popravy r. 1621 v Praze a na Růžovém Paloučku, Kostnické jiskry z 23. 6. 1921 str. 150.

v Berlíně, v Nové Vsi, Rixdorfu u Berlína, založili osady Velký Tábor v sycovském kraji, Husinec u Střelína, Hradec, Lubín u Opolí a poslední Zelov v bývalém ruském Polsku. Ti národně nezahynuli, jako exulanti v třicetileté válce. Ještě dnes se tam ozývá řeč jejich předků a nezapomněli na Růžový palouček. V letech čtyřicátých minulého století přišel jej shlédnout jejich věrný pastýř, farář Josef Kačer, jenž statečně hájil mateřského jazyka proti pruskému útisku, spisovatel a veršovec, jenž také Růžový palouček oslavil několika znělkami.

A dnes, 80 let po návštěvě tohoto věrného strážce českého jazyka v Prusku, skoro 200 let po poslední emigraci, stojí tu s námi potomci těchto posledních emigrantů z pruského Slezska i z Polského Zelova (Sláva!)

U Růžového paloučku se s nimi shledáváme, tu, kde jejich otcové smutně se loučili s rodným krajem. Dojat vítám vás a pozdravuji a děkuji vám, že jste mezi nás přišli. Děkuji za všechnu věrnost a lásku k našemu jazyku, za úctu k naší i vaší minulosti, kterou jste projeвили také tím, že jste vážili dalekou cestu k nám. Stanuli jste, milí krajané, na osvobozené půdě mateřské země, ze které Vaši předkové jako ze země egyptské, jak říkali, z jejího otroctví museli odejít, jsouce věrni svému přesvědčení. Řekněte doma, jak jsme vás rádi uvítali, jak jsme vás nikdy nezapomněli a nezapomeneme a věříme, že i vy drahé dědictví po předcích, mateřský svůj jazyk zachováte.⁴¹

Po náročném nedělním dopoledni následovalo náročné odpoledne, kdy byl za účasti potomků exulantů od 15 hodin v Litomyšli odhalován památník Komenského. Následující pondělní dopoledne bylo věnováno přesunu do Prahy, kde již čekaly další akce.

V půl sedmé večer napochodovali potomci exulantů s praporem do kostela sv. Martina ve zdi na Starém Městě: „20. červen – pondělek, byl v husitském kostele sv. Martina ve zdi svědkem naší vniterné, pravé nábož. českobrat. vzpomínky na 21. červen 1621. Za

přítomnosti právě přibylých 116 našich nejdražších bratří – potomků emigrantů a exulantů pobělohorských – kteří byli umístěni na podium – zazpívána píseň 'Kdož by chtěl erbován býti'; na to četl z Písma a kázal br. prof. dr. Hromádka upřímně, vroucně a hluboce k této příležitosti zahrocenou řečí, mluvě k nám i hostem z života i statečné smrti popravených pánů a nabádaje k opravdovosti a pokání. Po kázání ujali se slova hosté, a to za exulanty z Polska br. Jersák, za Ukrajinské br. Sláma a za Pruské br. Bernt. Pohnutí mluvčích i posluchačů svědčilo o mocné pásce vzpomínky, víry a lásky mezi námi a bratřími za hranicemi [...] Se zájmem prohlíželi naši hosté popravní meč z r. 1621, který ležel na stole Páně⁴² Po skončení shromáždění se přítomní s exulantským praporem v čele přesunuli na Staroměstské náměstí.

Sem bylo na devátou hodinu večerní svoláno hlavní slavnosti shromáždění Pražanů k významnému výročí. „Sešli se zástupci a představitelé národa v osobách poslanců a senátorů, zástupce pana presidenta dr. Šámal, členové vlády s ministerským předsedou v čele, generalita, sešli se zástupci cizích mocností a spřátelených států, aby svou přítomností na tryzně vzdali hold „svatým mučedníkům“, kteří před 300 lety prolili svou krev, obětovali životy své, aby se stali živým příkladem generacím budoucím. A nejvzácnějšími účastníky a pražskému obyvatelstvu nejdražšími byli jednak naši bratři z Ameriky, kteří vážili dalekou cestu, aby se mohli zúčastniti třistaletých jubilejních slavností smutečních, ale hlavně pak se jimi stali potomci českých emigrantů a exulantů ze 17. a 18. století, kteří hojným počtem dojeli do Prahy ze zahraničí, hlavně ze Slezska a Polska. Mezi nimi pak jistě největší pozornost poutá potomek Jana Amose Komenského, pan Figulus, který s malou dceruškou nastoupil dlouhou pouť z Jižní Afriky, aby se

41 1621-1921. Paměti českých exulantů, Národní listy, roč. 61, č. 167 z 20. 6. 1921, str. 1.

42 Slavnost na paměť Staroměstské popravy r. 1621 v Praze a na Růžovém Paloučku, Kostnické jiskry z 23. 6. 1921 str. 150-151.

Čestí exulanti ze Slezska, Polska a Ukrajiny v Praze dne 22. června 1921

*mohl podívati do rodné země svého praděda.*⁴³

Před zcela zaplněným náměstím přečetl pražský starosta dr. Karel Baxa pozdrav prezidenta Masaryka, který zazněl již předšlého dne na Růžovém paloučku a v němž stálo: „*Vzpomínám spolu s Vaším shromážděním památky Jednoty bratrské i jejího velkého učitele národů Komenského. Kšaft jeho se naplnil, že správa věcí našich k nám se navrátila. Tím nám dána možnost a povinnost doma i ve stycích mezinárodních uplatňovati náš český program humanitní, svobodu a sociální spravedlnost. S tímto heslem jsme zvítězili v odboji, jím dovršíme vítězství prací mírovou.*“⁴⁴ Hlavní projev přednesl předseda poslanecké sněmovny František Tomášek a v deset hodin večer dr. Baxa shromáždění ukončil.

Teprve následující úterý 21. června byl ten pravý památný den. K pietnímu shromáždění se už v 7 hodin ráno sešli pražští protestanté. Začínalo pršet, ale od evangelického Salvátora šlo průvodem nejméně 5 000 pražských křesťanů, hlásících se k české reformaci, k pamětní desce popravených na Staroměstské radnici. Po zpěvu písně „Jezu Kriste, štědrý kněže“ zahájil shromáždění modlitbou kazatel Jednoty českobratrské F. Zdychynec. Následovalo kázal synodního seniora Českobratrské církve evangelické J. Součka. Po zpěvu písně „Ve jméno Krista doufáme“ přečetl tajemník Bratrské jednoty Chelčického (baptistů) dr. J. Procházka oddíl z knihy přímého svědka poprav kněze J. Rosacia „Koruna neuvadlá mučedníků Božích českých“ a poté zazněla modlitba a požehnání kazatele Jednoty bratrské J. Schillera. „*Na to promlouval k nám a modlil se u místa popravního zástupce potomků českých vyhnanců. Přes silný déšť, který se po hlavní řeči spustil, vytrvalo všechno množství [...] náměstí ozývalo se zpěvem písně 'Vznes se hrdě vzhůru'. V doslovu vítal znovu ještě naše emigranty*

43 21. červen 1621, Tryzna na Staroměstském náměstí, Národní listy, ročník 61, č. 168 z 21. 6. 1921, str. 1

44 1621-1921. Paměti českých exulantů, Národní listy, roč. 61, č. 167 z 20. 6. 1921, str. 1.

*br. far. Radechovský a nabádal nás k statečné vytrvalosti po jejich příkladu. Shromáždění působilo silným dojmem a příchodními i okolojdoucými stále mohutnělo“.*⁴⁵ *Milí naši emigranti [...] dali si vyložit, jakým způsobem s průčelí [Týnského chrámu] byl odstraněn husitský kalich a nahrazen soškou Panny Marie [...] mnohým to bylo dávno známou zvěstí, a bratr Bernt z Poděbrad (ve Slezsku) s úsměvem pokyvoval hlavou a dále rozvíjel vzpomínky historické. Ale tu v zástupu 116 emigrantů nastává pohnutý ruch. Oči se lesknou něhou nebo planou jasnou září, sem tam třpytí se slza. Něco si praví, vybízejí se navzájem. Ať už to byly mocné dojmy po řečích a zpěvech na náměstí, ať vzrušující vědomí, že jsou právě na těch nám (a což jim teprve!) tak posvátných místech [...] – zkrátka: naši emigranti s vysoko vztýčeným praporem přecházejí v průvodu napříč náměstím před pomníkem M. J. Husi a vážně, ano velebně vcházejí do Týnského chrámu. Za nimi několik bratří a sester našich. Všichni jsou dojati. Zpívá se česko-bratrská píseň, mluví jeden, druhý, třetí bratr, na kazatelnu s praporem, s kalichem vystupuje jiný bratr emigrant, vážně nábožensky káže. Modlitba, požehnání, opět zpěv – a zase vážně po prohlídce památného kostela vychází celé to množství na náměstí. Hle – zase po mnoha létech první českobratrské služby Boží v Týně!“* Jakýsi horlivec sice zavolal na exulanty policii, ale vše skončilo v klidu.⁴⁶

Dopoledními bohoslužbami na Staroměstském náměstí řada slavnostních shromáždění ještě nekončila. Téhož dne večer uspořádala Kostnická jednota setkání ve Smetanově síni Obecního domu. Kromě představitelů veřejného života českého se zúčastnili anglický vyslanec a zahraniční hosté – farář G. Grill, zástupce Valdenské církve, prof. J. Kurnatowski zástupce polských evangelíků

45 Slavnost na paměť Staroměstské poprav y r. 1621 v Praze a na Růžovém Paloučku, Kostnické jiskry z 23. 6. 1921 str.150 -151. O shromáždění stručně informovaly i Lidové noviny, roč. 29, č. 308 z 22.6.1921, str.2.

46 Slavnost na památku Staroměstské poprav y r. 1621, Kostnické jiskry, roč. III (VI), č. 26 z 30.6. 1921, str. 155.

a Američani – C .T. Collyer, přednosta americké metodistické misie, prof. W. Orr představitel YMCA, prof. R. J. Andrews z Bostonu, prof. J. J. Good z Filadelfie. Hlavní projev měl básník Jan Rokyta (Ad. Černý), zpíval pěvecký sbor „Blahoslav“ a zahraniční hosté přednesli své pozdravy. Po nich promluvil Jiří Viktor Figulus. *„Bylo-li pohnutí po slovech a vystoupení potomka Komenského nesmírné, stupňovalo se a takřka z břehů se vylilo, když promlouvali o osudech dnešních emigrantů o jejich charakteru, práci, nadějích a citech dva zástupcové, a to br. kazatel Novák z Pruského Slezska a br. Jersák ze Zelova. Jejich vážná slova na podkladě biblickém, třeba prostá, třeba sem tam promísena tu germanismem, tu zas polským úslovím, byla ve zbožném pohnutí sledována. Jejich radost z návratu do staré vlasti byla podmanivá, jejich potěšení z náboženského hnutí v Čechách pravdivé a jejich naděje dojemná, že republika se rozpomene na ně – na tyto vichřičí urvané a po světě rozmetané ratolesti a umožní jim návrat do vlasti“.*⁴⁷

Setkání v Obecním domě bylo poslední veřejnou akcí, které se potomci exulantů společně zúčastnili. Uvážíme-li, co všechno během uplynulých tří dnů absolvovali, musíme jejich výdrž obdivovat.

Pozornost, která jim byla věnována, Jiráskova vzletná slova na Růžovém paloučku, přivítání v Praze, provolávání slávy, potomky exulantů asi potěšily a povzbudily jejich hrdost. Nebude však dlouho trvat a ukáže se, že ani s provolávanou slávou ani se zájmem osvobozené vlasti to není tak žhavé, jak se zdálo.

V povznesené atmosféře slavnostních dnů podepsali zástupci potomků exulantů, kteří se vzpomínkových slavností zúčastnili na symbolickém místě, na Pražském hradě, žádost o umožnění reemigrace. Přes velké úsilí Kostnické jednoty a některých dalších osob, podporu Národní rady československé i osobní sympatie prezidenta Masaryka nebyla žádost příslušnými státními orgány ani částí veřejnosti přijata kladně. Katolický

tisk reemigraci silně kritizoval, vrchní ředitel Živnobanky odmítl podporu, předseda Státního pozemkového úřadu celou akci brzdil a sociálně demokratický poslanec Antonín Němec dokonce napadl Kostnickou jednotu jako rušitele národního pokoje: „Kdo jim dal právo, aby chudobnému národu ukládali tak těžké povinnosti jemu nepřislušející?“ Žalostným výsledkem byla jen symbolická reemigrace omezeného počtu rodin.⁴⁸

Jan Bistranin

ZELOV A VELKÁ VÁLKA

V knize „Zelów – Česká exulantská obec v Polsku“ na str. 165-170 popsala Edita Štěříková těžkou dobu, kterou procházeli zelovští potomci exulantů za 1. světové války. Do nečekaných problémů se hned počátkem války dostali ti, kdo neměli ruskou státní příslušnost a už na podzim 1914 se k Zelovu přiblížila fronta. Po nuceném ústupu Němců z oblasti před Varšavou se německá armáda stahovala k vlastním hranicím. V listopadu 1914 však Němci zahájili protiútok. Od 11. listopadu do 5. prosince 1914 probíhala u Lodže velká bitva mezi německou a ruskou armádou. Německá strana pod vedením generála Litzmanna zvítězila a město se dostalo do německé správy. V Zelově ruská státní správa zkolabovala a nastal všeobecný zmatek. Nebyla práce, chyběly potraviny, šířily se nemoci.

Na počátku roku 1916 poslali zástupci evangelického sboru do „Evanjelických listů“, časopisu evangelické církve reformované v „české vlasti“ prosbu o pomoc: *Milí krajané! V strašné pohromě, která navštívila Polsku, obracejí se k Vám, rodným bratřím, kteří jste mnohého z toho byli ušetřeni, Vaši čeští krajané zelovští o pomoc. Jsouce většinou chudými tkalci, odkázanými na každodenní výdělek, snášeli jsme trpělivě všeliký nedostatek po 15 měsících této vojny. Ač jsme Božskou Prozřetelností uchováni byli aspoň tak dalece, že střechy nad hlavou až na některé výjimky nám zapáleny nebyly, přece*

47 Tamtéž str. 156

48 Edita Štěříková: Země otců, Praha 2005, str. 163.

*trpíme úplným zastavením textilního průmyslu mnohem více. Chudiny přibývají denně velké zástupy, těla naše nejsou chráněna před zimou, hladem a nákazou. Mnozí z našich bratří jsou v poli, mnozí v zajetí, jen četné dítky, vdovy a ženy pozůstaly. Zasludou veřejné dobročinnosti utvořila se v našem městě lidová kuchyň, též rozdávání šatů hlavně pro naše chudé polské sousedy. Nezávidíme jim, ale rádi bychom okusili v nouzi této Vaši bratrské lásky, a proto prosíme Vás, pomozte nám. Rádi přijmeme obnošené šaty i obuv pro dospělé i děti, jejíž nedostatek se nejvíce pociťuje, jakž i podporu peněžitou k podepření české lidové kuchyně. Jmé-
nem českého sboru zelovského: B. Radechovský, farář, Karel Pospíšil, Vlad. Gasirowský, Jan Smetana, Jozef Jersák.*

Nevím, dočkali-li se zelovši na svou prosbu kladného ohlasu a nějaké pomoci. Jejich svízelné zážitky z války a nárůst nacionalismu spojený se vznikem nových států po jejím skončení, zřejmě u některých z nich vzbudily zájem o přesídlení do nového Československa.

Jan Bistranin

KONFERENCE A ČLENSKÁ SCHŮZE

Není třeba znovu připomínat, jak kovidová situace v roce 2020 a 2021 zasáhla do plánů našeho spolku. Abychom dostáli všem požadavkům kladeným na činnost spolků, konala se dne 19. 6. 2021 ve sborovém domě baptistů v Praze 4 konference spolku a dvě členské schůze – náhradní členská schůze za rok 2020 a řádná členská schůze v roce 2021.

Konference byla zahájena bohoslužbami, při nichž kázal bratr Mgr. Petr Brodský. Potom jsme vyslechli přednášku Dr. Jany Grollové na téma Komenského výroku „Moudří vždy považovali za nejbezpečnější cestu k míru zapomenutí utrpených křivd“ a přednášku Dr. Jiřího Beneše zaměřenou na širší souvislosti vztahující se ke Komenského

práci „Cesta pokoje“. Obě přednášky v dalších číslech věstníku uveřejníme.

Náhradní členská schůze projednala a schválila to, co nebylo možné udělat v loňském roce. Návrh výroční zprávy a zpráva o hospodaření spolku v roce 2019 byly uveřejněny ve věstníku Exulant č. 51 (1/2021), proto je zde už nebudeme uvádět. K nim vyslechla členská schůze zprávu revizní komise za rok 2019, která doporučila roční účetní závěrku schválit. Náhradní členská schůze vzala revizní zprávu na vědomí a ostatní zprávy schválila.

Náhradní členská schůze také zvolila nové členy orgánů spolku, neboť v loňském roce dosavadním členům skončilo volební období. Za předsedu spolku byl znovu zvolen Mgr. Jan Bistranin, členy výboru se stali MUDr. Josef Čáp, Mgr. Pavel Čáp, Mgr. Romana Fojtová, Mgr. Rut Nývltová a Ing. Tomáš Stodola. Náhradníky se stali Rudolf Braha, Mgr. Petr Brodský, Ing. Alexandr Drbal, Mgr. Lenka Freitingerová, Mgr. Miroslav Jelinek, Ing. Dobroslav Stehlík a Vladimír Tomín. Revizní komise byla zvolena ve složení Alena Brahová, Ludmila Jirsáková, Pavla Svobodová a náhradníkem komise byl zvolen Zdeněk Špringl.

Řádné členské schůzi byly předloženy výroční zpráva, zpráva o hospodaření v roce 2020 a revizní zpráva za rok 2020. Výroční zpráva konstatovala, že i v uplynulé části roku 2021 byla činnost spolku protikoronavirovými opatřeními omezena. V únoru se konal v Žaclěři XIII. ročník Memoriálu J. A. Komenského. Plánovaný zájezd se konat nemohl. Další činnost byla zaměřena na publikační činnost. K tisku byla připravena kniha E. Štěříkové „Johann Böhner – moravský exulant, misionář mezi indiány a černými otroky“ a publikace „Dědic české reformace. Památník k nedožitým padesátinám Daniela Nevečeřala-Nevala“. Vyšel a byl rozeslán věstník č. 51 (1/2021) a díky Mgr. Pavlu Čápoovi vyšel v kalendáři Spolku židovských odbojářů a vojáků medailon faráře Jana Jelínka.

Ve zprávě o hospodaření za rok 2020 tvořily největší položky náklady na věstníky (24 741 Kč) a vydané knihy (sborník Exulanti, vyhnanci a uprchlíci, Babičko vyprávěj 86 280 Kč). Náklady celkem byly za uvedený rok 126 162,09 Kč, příjmy 139 221,50, takže hospodářský výsledek činí 13 059,41 Kč. Revizní komise doporučila účetní závěrku za rok 2020 schválit. Členská schůze vzala zprávu revizní komise na vědomí a výroční zprávu i zprávu o hospodaření schválila.

Dále jsme se zabývali výhledem do dalšího období. Pokud to bude možné, uspořádali bychom rádi v roce 2022 opět zájezd, tentokrát pro jistou pouze v ČR (východní Čechy). Začali jsme jednat s muzeem v Žacléři o možnosti umístit na „Růžovém paloučku“ pamětní desku potomkům exulantů, kteří se vrátili po 1. a 2. světové válce do „vlasti otců“.

S vděčností jsme vzpomněli i na ty naše členy, kteří byli v uplynulém těžkém období z našeho středu odvoláni.

Závěrem této informace chci poděkovat všem členům orgánů spolku za jejich práci i vám všem za všechnu podporu činnosti spolku Exulant. V křesťanské víře a naději při pohledu zpět i do budoucnosti však patří náš dík Hospodinu.

Jan Bistranin

POZVÁNKY

Doporučujeme k návštěvě a účasti:

- Od května do konce srpna 2021 se v tolerantním evangelickém kostele na Velké

Lhotě koná výstava obrazů známé ilustrátorky Vlasty Švejdvové;

- 24.-26. září 2021 se bude konat IX. Mezinárodní konference spolku Moravian v Suchdole nad Odrou (300 let od narození Davida Zeisbergera);

- **Nezapoměňte na naši akci, tentokrát už XIV. ročník Memoriálu J. A. Komenckého v Žacléři 5. 2. 2022. Sraz v 11 hodin u železniční zastávky.**

ZÁVĚREM

V loňském roce jsme vydali dvě knihy. Vzpomínková vyprávění Vlastimila Pospíšila „Babičko vyprávěj“ a sborník z konference v Litomyšli „Exulanti, vyhnanci a uprchlíci“. Obě knihy a také většinu knih Edity Štěrňkové je možno objednat na naší adrese: exulant@evangnet.cz.

Opět děkujeme Vám všem, kteří pamatujete na činnost spolku Exulant svými finančními příspěvky. Z vašich darů hradíme i náklady na vydávání a rozesílání věstníku, který vychází v nákladu téměř 1000 ks. Číslo účtu spolku Exulant je **209898309, kód banky 0800**.

Podmínkou členství v našem spolku není osobní "příslušnost" k exilu, resp. k reemigraci. Do svých řad zveme všechny zájemce o dědictví české reformace. Přihlásit se můžete písemně na adresu spolku nebo emailem na exulant@evangnet.cz. Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasílání věstníku.

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně. Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika. http://exulant.evangnet.cz , registrace MK ev.č. E23692	ISSN 1801-514X
---	----------------